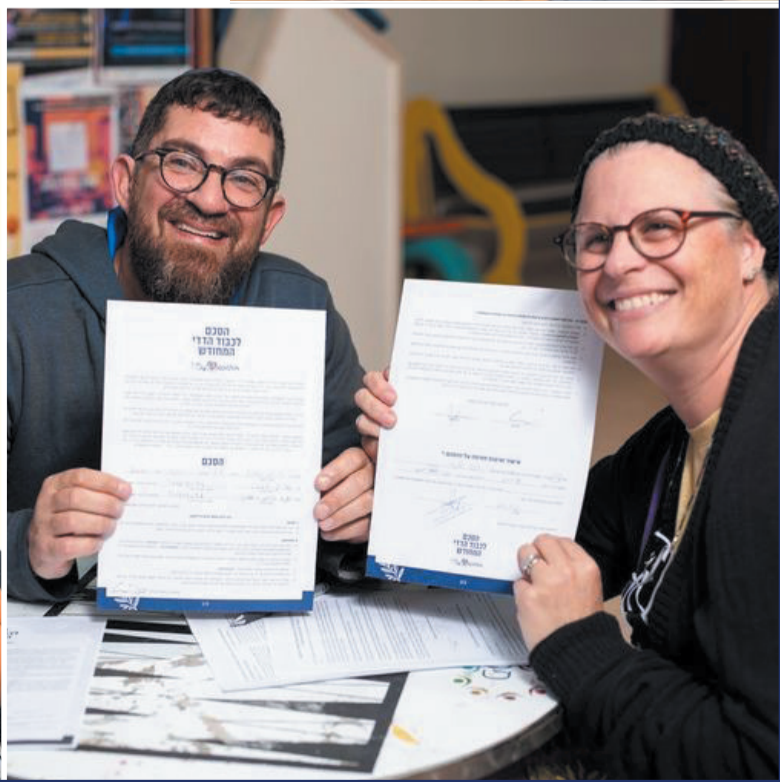

חותמים על זה

לרגל עונת החתונות שנמצאת בעיצומה,
מוסף מיוחד על הסכמי קדם נישואין,
שעוד ועוד זוגות חותמים עליהם
כל הדרך לחופה (ואפילו אחרי)

6. התחייבות זו בטלה אם בעבור 180 יום האיש או שלושה חודשים לפני בית הדין או אם האיש אינו מוכן לסיים את הנישואין.

היום התחייב לבנות זונה (תאריך) דפי מזונות חודשיים כעבור 180 יום מ"יום החתימה" אשר מלוח "יום האיש" בסך 51800 או 80 אחוזים מהמשכורת החודשית הממוצעת (נסה) בשנה שסדמח ליום הסיום (מבוצה סבין השניים).

הערות בכתב ידו של הרב גולדברג בדבר גובה המזונות

הרב, והוא היה מתקן ומאיר לנו כיצד ומה לכתוב. לפעמים, בסוף השיעור היינו מגישים לו את הנוסח והוא היה על המקום עובר על הדברים ומעיר מה שיש לתקן, ולפעמים הוא היה לוקח את הניסוחים לביתו ובשבוע שלאחר מכן מחזירו עם הערות בכתב ידו על ההסכם. לא הייתה מילה בהסכם, שלא עברה לנגד עיניו של הרב כמה וכמה פעמים, ולא עשינו חלילה דבר בהסכם שהיה בניגוד לרצונו. היו סעיפים, שאף ניסחנו מספר פעמים עד שהיו לשביעות רצונו של הרב.

למשל, אחת הדרישות שהרב דרש (על פי דברי הספר 'תורת גטין'), הייתה שהמילים גירושין או גט לא יוזכרו כלל בניסוח ההסכם. הרעיון הוא שההסכם מיועד לטפל במצב בו בני הזוג נשארים נשואים, ולא להוות הסכם גירושין. ואכן, דרישה זו גרמה לניסוחים שונים - שמשרתים את הדרישה של הרב: ליצור הסכם על מזונות ברמה גבוהה, אותם מתחייב כל אחד מבני הזוג לשלם לצד השני, כל עוד הם נשואים כדת משה וישראל.

בסופו של הליך ארוך של ניסוח ההסכם, ואחרי שבנינו את ההסכם מראשו ועד סופו לפי דעתו של הרב גולדברג זצ"ל, הוא גם נתן את הסכמתו להסכם, שהוא 'מחייב על פי דין ואין בו חשש איסור'. ועם זאת, הוסיף הסתייגות, שאין צורך להמליץ לרבים לעשות אותו 'רק במקרים שלדעת הרב המשיא את הזוג כדאי לעשות התחייבות זו'.

הרב בחכמתו ורגישותו, כבר בשלבים המוקדמים, העיר את תשומת לבנו לכך, שזהו נושא מעורר מחלוקות וטעון מבחינות שונות, וביקש שלא נזכיר את שמו בדיונים ציבוריים וכדו'. וכך אכן פעלנו, כדי לשמור על כבודו של הרב.

היום שאחרי הניסוח

הדפסנו את ההסכם בעותקים רבים, וכאן בשלב ההדפסה עשינו טעות שגרמה לרב לומר למי ששאל אותו בזמנו, שלא עשינו כדעתו. מה הייתה הטעות? מה קרה?

את ההסכם הדפסנו בתוך "ערכה", שבתוכה, לצד ההסכם הוספנו דף הסבר. דף זה נועד להסביר לבני הזוג שעומדים לחתום על ההסכם, מה הוא אומר בעברית פשוטה, לא הלכתית ולא משפטית, והוא כלל הסבר שההסכם נועד למנוע עגינות.

לא חשבנו, כי דף זה מהווה בעיה כל שהיא, אולם כשאנשים אחרים הביאו לרב את ההסכם המלא יחד עם דף ההסבר לבני הזוג, הרב הודיע בעל פה למי ששאלוהו, כי הוא לא תומך בהסכם.

היינו המומים מכך. בשבוע לאחר מכן, פגשנו כדרכנו את הרב בשיעור השבועי בימי רביעי, ושאלנו אותו כיצד יתכן ששמענו שהרב לא תומך בהסכם? הרב הסביר לנו, שהוא התכוון לדף המבוא שהוספנו. כאמור, אחת הדרישות של הרב בנוסח ההסכם הייתה שלא להזכיר בו את המילה "גט"

או "גירושין" (בהמשך לדברי התורת גטין, קלד, ד'), כדי שלא יהיה שום חשש של גט מעושה, שכן ההסכם כלל לא עוסק בגירושין אלא בחיים המשותפים של הזוג כל עוד הם ביחד. והנה בדף הסבר שלנו הוזכרו מילים אלו. מכיוון שבתחילת ההסכם נאמר שגם 'המבוא להסכם הוא חלק מההסכם', הרב סבר שגם דף זה עלול להיחשב כחלק מהמבוא להסכם (למרות שהוא הופיע כדף נפרד לבני הזוג, ולא צורף להסכם עצמו).

כיוון שהרב הביע את התנגדותו, עצרנו מיד את הפצת ההסכם והערכה. לקחנו את כל העותקים שכבר הודפסו ושמנו אותם בגניזה, והדפסנו שוב את ההסכם ללא דף ההסבר הבעייתי הנ"ל, אלא עם דף הסבר קצר יותר לבני הזוג, שבו לא הוזכרו

המילים הללו, כמובן. לאחר מכן, מפאת כבודו של הרב החלטנו שלא להזכיר יותר את שמו ביחס להסכם לכבוד הדדי. אך, אסתפק בכך שאומר שגם אחרי טעות זו, המשכנו לשימוע שיעורים מפי הרב שבוע אחר שבוע, ובמשך שנים רבות היינו בקשר חם והדוק עם מו"ר הרב והתייעצנו עמו בנושאים הלכתיים רבים ושונים. הרב גם כתב הסכמות לספריו של הרב אלישיב קנוהל זצ"ל: איש אשה בהלכות נידה, ואכלת ושבעת בהלכות כשרות. לאחר פטירת הרב נ"ע, חשבנו שראוי להסביר את דעתו ההלכתית בעניין זה.

הרב ד"ר דוד בן זיון הוא ממנכחי ההסכם לכבוד הדדי

אקדח שמופייע במערכה הראשונה עלול לירות במערכה האחרונה

פנינה עומר

הבעיה. זה בדיוק מה שעושה ההסכם למניעת סרבנות גט. ראוי לציין, שלא רק גברים, אלא גם נשים עושות שימוש פסול בגט. אמנם מדין תורה הכח לגרש היה מצוי רק בידי גברים, אך החל מהמאה ה-11, מאז תקנת רבנו גרשום שאוסרת לגרש אישה בניגוד לרצונה ומחייבת את הסכמתה להשלמת הליך הגירושין, יש גם נשים סרבניות גט.

וכך, הליכי גירושין הפכו לזירת קרב. בני זוג יורים לכל כיוון, מאיימים וסוחטים אחד את השני ומתנים תנאים משונים בעבור הגט. הם מתעמרים זה בזה, ככל שהם מצליחים, והסכסוך תופח כמו עוגת שמרים בערב שבת.

ההסכם לכבוד הדדי מבקש להסיר את הנשק מהשולחן כבר במערכה הראשונה, כדי שלא יהיה שום סיכוי שאחד מבני הזוג יוכל לעשות בו שימוש, אם יגיעו הנישואין חלילה, למערכה אחרונה. למעשה, השימוש בגט כקלף מיקוח יהיה כל כך יקר ולא משתלם, שלא תהיה לנו ברירה, אלא לנהל את הליך הגירושין בדרכי שלום.

כמו כל ביטוח, ההסכם מגן עלינו מפני רוב ההתרחשויות, לא מכולן. אבל חתימה עליו, תבטיח שרבים רבים, מאות ואלפים של מקרי גירושין, יוסטו חזרה ממסלול ההתרסקות למסלול של הפרדות בכבוד. זאת מתוך הבנה, כי לעיתים לא ניתן להציל את הנישואים, ובכל זאת מוטלת עלינו האחריות להציל לפחות את הגירושין.

אם טרם השתכנעתם לחתום על הסכם קדם נישואים, אם אתם בטוחים ש'לכם זה לא יקרה', אם אתם חושבים שזה בכל זאת לא הכי רומנטי, אם לא למענכם, עשו זאת למען ילדיכם. גלו אחריות וערבות הדדית, כי איפה שהוא בקצה הרצף, ההסכם הזה יציל עוד איש או אישה בישראל מסרבנות גט ויקנה להם את חירותם. עזרו לנו לשנות את הנורמות החברתיות להיקשרות בקשר נישואים בחכמה, כדי שבעת הצורך, ניתן יהיה להתיר אותם בכבוד.

פנינה עומר היא מנכ"לית ארגון 'יד לאישה' מבית רשת 'אור תורה סטון', המייצג עגונות ומסורבות גט

הטור הזה יכול היה להיות רומנטי. חתימה על הסכם למניעת סרבנות גט היא מעשה רומנטי, מעין ראיה מרגשת לאהבתכם הבלתי מותנית והבטחה בלתי חוזרת בה מבטיחים בני הזוג זה לזה 'לעולם לא אחזיק אותך בניגוד לרצונך'. זוהי הצהרה שקולה נשמע מקצה העולם ועד קצהו, על כך, שכל רגע שאתם חיים יחד הוא בחירה מחודשת

פנינה עומר: ילידת בתשס"ח

בזוגיות ועדות לאהבה השוררת בינכם. בלי עין הרע. אבל חתימה על הסכם למניעת סרבנות גט היא הרבה יותר ממעשה רומנטי; היא בראש ובראשונה גילוי אחריות הדדית בין בני זוג מתוך הבנה, שבמקביל לאופטימיות המזהירה והביטחון הגדול בבחירה הזוגית שעשינו, אף אחד לא יכול להבטיח לנו ש"לנו זה לא יקרה".

ולא מדובר רק בסיפור פרטי. 30% מהזוגות במדינת ישראל מתגרשים ותופעות של שימוש לרעה בגט נעשו רווחות מאוד. במקרים רבים, כבר עם פרוץ הליך הגירושין, שולף אחד מבני הזוג את הגט ומנופף בו אל מול הצד שכנגד. זוגות רבים מתדרדרים בתוך ההליך להתנהגויות, שקשה היה לדמיין מתחת לחופה - הם משתמשים בגט כדי לסחוט, להתעמר ולאמלל האחד את השני. הגט שנועד להיות כלי לשחרור הופך לכלי מלחמה.

כבר לפני 2,000 שנה תיקנו חכמים את הכתובה במטרה להגן על הנשים בהליכי גירושין. בעולם בו הגבר היה מגרש את אשתו כל אימת "שלא מצאה חן בעיניו", הכתובה נועדה להבטיח שמעשה הגירושין יהיה קצת פחות נמהר. הסכום שהבעל התחייב לו בכתובה, שימש תמריץ כספי שלילי והפך את הגירושין לפחות "משתלמים", וההתחייבות גרמה לבעל לחשוב פעמיים לפני שהוא מגרש את אשתו. כיום רווחת מציאות חברתית אחרת. בעלים אווזים בגט כבקרנות המזבח ובאמצעות מונעים מהאישה להמשיך בחייה הלאה. גם כאן, תמריץ כספי שלילי יכול לפתור את

ההסכם לכבוד הדדי: הדרכה מעשית להצגתו בפני בני זוג

כל הורה, חבר או מנהיג רוחני יכול להציג את ההסכם לכבוד הדדי בפני בני זוג מאוהבים. כיצד ניתן וכדאי לעשות זאת?

ד"ר רחל לבמור

של ההלכה וחבר על ידי אנשי הלכה. חתימה עליו אינה מעידה על ספק כלשהו באשר לחוסן הקשר או לאוטנטיות האהבה בין בני הזוג. היא פשוט מפגינה מחויבות להלכה, לצד לקיחת אחריות חברתית לחיזוק התא המשפחתי היהודי. מעשה זה הוא מימוש מעשי של העיקרון לפיו "כל ישראל ערבים זה לזה". באמצעות הדוגמה האישית שלהם, הזוג הזה ישפיע על חבריהם, קרוביהם ותלמידיהם, לחתום - ובכך בסופו של דבר יהפוך את זה לפעולה אוטומטית בהכנה לנישואין. מדובר במעשה חברתי של "תיקון עולם" שבני הזוג צריכים להתגאות בו ובצדק.

למה הדבר דומה? לחיסון נגד מחלת הפוליו. הרי אין לנו תרופה לפוליו, אבל העולם השכיל לדעת איך למחוק את הופעתה על ידי חיסון מניעתי של כלל האוכלוסייה. כך, עם הופעת סירוב-הגט הנזק כבר נעשה ועלול להימשך עד אין סוף. אבל אפשר למנוע את עצם הופעתו על ידי חתימה של כלל האוכלוסייה על הסכם מניעתי.

הגישה האישית והרגשית

כאן מתואר ההסכם כבסיס לכבוד הדדי, כמחווה של נתינה, שמאפשרת לשני בני הזוג לבטוח זה בזה באופן מלא. ניתן לפתוח את הדיון בשאלה ישירה - האם הם אוהבים זה את זה ורוצים להגן האחד על השני מפני כל פגיעה?

בנקודה זו מועלית הבעיה הנפוצה של סרבנות-גט. מסבירים כי במקרה של גירושין, חס וחלילה, שני הצדדים חייבים להיות בהסכמה להתגרש וכך לאפשר זה לזו להמשיך ולבנות חיים חדשים. זוהי הדרך האתית והתרבותית ביותר לסגור את הדלת על מערכת יחסים שלא פרחו. עם זאת, המציאות המצערת היא, כי זוגות לעתים קרובות לא מתנהגים בכבוד הדדי במהלך גירושין. הבעל רשאי לסרב לתת גט; האישה רשאית לסרב לקבל את הגט. ישנם מקרים בהם צד אחד נוקט בסחיטה, לפני שהוא מסכים לשתף פעולה. הניסיון מלמד, שאין דרך לדעת מי עלול להגיע למצב הזה, גם כאשר החתן והכלה ידועים שניהם כאנשים טובים, ישרים ומאוהבים באמת.

מכיוון שזו המציאות, ממשכים: "אם כן, אתם יכולים להגן אחד על השנייה למשך כל חייכם. כשאתם חותמים על ההסכם לכבוד הדדי אתם מדגימים שאתם רוצים להגן על אהובתך ועל אהובך מפני כל פגיעה - אתם אומרים אני מגן/ה עליך אפילו

הרומנטיקה בשיאה ברגע שבני זוג מחליטים להקים בית בישראל ומתארסים. אם לא דובר על הסכם קדם נישואין למניעת סירוב-גט בתקופת ההיכרות, אזי המחשבה להעלות את הצורך לחתימה על ההסכם לכבוד הדדי עלולה להרתיע, ולא כן היא.

כל הורה, חבר או מנהיג רוחני יכול להציג את ההסכם לכבוד הדדי בפני בני זוג מאוהבים, בנועם ובביטחון שאכן יחתמו. באמצעות שלושת הגישות הפרושות להלן, כל אחד יכול להסביר, שיש לחתום על ההסכם לכבוד הדדי לפני נישואיהם, כדי לשמור על כלל המתחננים ועל עצמם.

בפתיחת השיחה, באווירה חיובית וחמה, נדגיש כמה נחת העניקו לנו שני בני הזוג בהחלטתם להתחתן. אהבתם העמוקה זה לזו ניכרת, ובע"ה, חיייהם יחדיו יהיו מאושרים וארוכים. בהקשר זה נפנה לכתובה, אשר מוכרת לכל זוג מתחננים. ידוע שהכתובה היא חוזה שיוצר את החיובים של האיש לאישה וההלכה מפרטת את חיוביה של האישה לאיש. מעבר לכך, הכתובה תוקנה כמענה לצורך השעה - הגנה על האישה בעת סיום הנישואין. כלומר, למימוש בעת גירושין שנקטים על ידי האיש או במוות, והאישה הייתה יוצאת בחוסר כל. במשך אלפיים שנה, החובה על האיש להקנות את שטר הכתובה לאשתו נשמרה והתווספו הלכות נוספות להגנת האישה בהתאם לעת ולמקום.

נמשיך ונסביר, שבעידן שלנו עולה הצורך להגן הן על האישה והן על האיש. החברה היהודית סובלת מבעיה עמוקה של סירוב גט, כאשר אחד מבני הזוג מבין שעדיף להיפרד מאשר לחיות יחד במצב של "מות הנישואין" (כפי שכינה את המצב אחד מדייני בית הדין הרבני בישראל). בן הזוג השני, שלא הגיע לאותה הבנה, עלול לנקוט בעמדה של סירוב-גט במקום בגירושין שקטים, דבר שפוגע בשני בני הזוג (אפילו אם הסרבן אינו מודע לכך), בילדים ובמשפחה הנרחבת. כאמור, גם האיש וגם האישה עלולים להפוך למסורב/ת-גט. כמובן, אף זוג שהולך להתחתן לא חושב שיגיע חס וחלילה לגירושין ולא מתכוון לכך. ובוודאי הזוג שיושב בפנינו, יבנה משפחה לתפארת ויחיה חיים טובים לאורך ימים. אבל חובה עלינו לפתור את הבעייתיות באופן הלכתי והם יכולים לתרום לכך.

הגישה האידיאולוגית

אפשר להסביר, שמדובר בנושא רגיש, ובוודאי שאין הכוונה לרמוז על קשר כלשהו בין הזוג הספציפי שלפנינו לבין הבעיה, שההסכם בא לטפל בה. נצביע בפני בני הזוג על אחריותם החברתית להתמודד עם בעיה קהילתית אקוטית, ונדגיש כי ההסכם לכבוד הדדי הוא מכשיר שמבקש להתמודד עם הבעייתיות הזו. למעשה, לבני הזוג יש הזדמנות לתרום תרומה ממשית ומוחשית לקידום מעמדן האישי של נשים יהודיות - וגם של גברים - וכך לשמור על חוסן התא המשפחתי היהודי, שהוא אבן היסוד של חברה בריאה. כדאי להבהיר, שישנם מקרים שבהם לכל הסובבים ברור שעדיף לזוג להתגרש, ובכל זאת האישה או האיש מוצאים עצמם ללא יכולת לקבל הסכמה לגט מבן הזוג. בישראל, כמו גם בתפוצות, צד המגיש תביעת גירושין נמצא בעמדת נחיתות ועלול להיות נתון לסחיטה. סרבן או סרבנית הגט גורמים צער בל יתואר ונזק, לא רק לבן הזוג, אלא גם לעצמם, כמו גם לכל המשפחה המורחבת, לרבות הילדים. עם זאת, יש מסמך שיעשה דרך ארוכה לפתרון הבעיה, אם רק כל זוג שמתחתן היה חותם עליו. מסמך זה הוא תוצר

מעצמי! זאת האמירה והפעולה הכי רומנטית שאפשר להעניק לבן או לבת זוג."

בנוסף, כדי לממש את האחריות האישית של שניהם, פונים דווקא לחתן במשל: תתאר לעצמך שרכשת רכב יקר חדש ומבריק, שעדיין בניילונים. החלטת לצאת לסיבוב ולהראות אותו לחבר'ה. כשאתה מתיישב במושב הנהג, רגע לפני ההתנעה, באיזו פעולה אתה נוקט? (כאן אפשר להדגים עם סיבוב היד). אתה חוגר חגורת בטיחות! אבל אין לך שום כוונה לגרום לתאונה! אם היית יודע שבהמשך הדרך תיכנס לתאונת דרכים, לא היית יוצא בכלל! אלא כל אדם בוגר מבין שתאונות קורות בחיים, ושהן אינן בשליטתנו. חגורת הבטיחות אינה מונעת את התאונה, אבל היא דואגת למזעור נזקים. היא שומרת עליך מפני נזק קיצוני ומורחב במקרה ומתרחשת תאונה.

כך ההסכם לכבוד הדדי; אף זוג לא היה יוצא לדרך אם היה יודע, שסופה בגירושין. מצד שני, אנו מכירים שישנו אחוז ניכר של גירושין. לכן חותמים על "חוזה ביטוח", שבא למזער את הנזק הטראומטי סביב גירושין. דואגים לעצמנו שאם, חס וחלילה, גירושין יהיו בלתי נמנעים, שני בני הזוג ינהלו אותם בשקט ובכבוד הדדי. כך נשמור על בריאות הנפש של כל אחד מאתנו ובמיוחד של ילדינו העתידיים. אחרי הכל, בעזרת השם לבני הזוג יהיו ילדים, וגם אם בני הזוג יחליטו לנתק את יחסיהם - אירוע שאנו מקווים ומתפללים שלא יקרה לעולם - שניהם עדיין נשארים הורים לאותם ילדים. ההורות המשותפת דורשת שיתוף פעולה מתוך כבוד הדדי, למען הילדים.

בחיים, אנו נוקטים צעדים כדי להגן על עצמנו, למרות שאנו מאמינים ומקווים ששום דבר רע לא יקרה. אנחנו מהדקים את חגורות הבטיחות כשנכנסים למכונית; משלמים ביטוח בריאות, גם כשאנחנו בריאים לחלוטין; מסדרים ביטוח חיים בעת רכישת בית; חותמים על ההסכם לכבוד הדדי. מדובר באקט של אחריות והפגנת בגרות, המעיד על דאגה לעתידו של כל אחד מבני הזוג במקרה של אסון, שאנו מקווים שלא יתרחש לעולם. אבל אם זה יקרה, נהיה מוכנים לכך, ולכן הכאב הבלתי נמנע יישמר למינימום.

הגישה ההיסטורית-הלכתית

אפשר להציג את חתימתם של בני הזוג על ההסכם לכבוד הדדי כפעולה המאפשרת להם הזדמנות חד-פעמית והיסטורית להיות חלק מהתפתחות ההלכה. זאת פעולה נשגבה שלהם, המונעת ניצול רע של ההלכה. מעבר לכך, פעולתם זו מעמידה את ההלכה על אדני צדק ושלוש.

סיכום

אין להשאיר את החתימה על ההסכם ל"רגע האחרון". תמיד עדיף שהדיון יתנהל באווירה רגועה - ולא מתוך האווירה הלחוצה שאופפת את השבועות האחרונים שלפני החתונה. עם הסכם חתום בונים זוגיות, בית ומשפחה על בסיס איתן של אמון ואהבה. ההסכם לכבוד הדדי מאפשר לאנשים טובים לשמור על טוב ליבם ועל כבודם - עבור עצמם ולבחירת ליבם. "וְהָאָמֵת וְהַשְּׁלוֹם אֶקְבְּבוּ" (זכריה ח', ט).

הטוענת הרבנית ד"ר רחל לבמור היא אחת ממחברי "ההסכם לכבוד הדדי" יחד עם הרב אלישיב קנוהל ז"ל, והרב ד"ר דוד בן זיו; מנהלת הפרויקט למניעת יגיון וסירוב-גט בישראל הצעיר והסוכנות היהודית.

תובנות ומסקנות ממהפכת הסכמי קדם נישואין בארה"ב

התוצאות בשטח להן אנו עדים בארה"ב בעקבות השימוש הנרחב בהסכמי קדם נישואין בציבור הדתי-לאומי והחרדי, מספקות הוכחה ליעילותם ולפוטנציאל הטמון בהם גם בארץ

הרב ד"ר כתריאל ברנדר

קורדיט צילום: גרשון אלינסון

הכניסה לחופה עם ההתעסקות באפשרות המצערת של סיומם חלילה בטרם עת של הנישואין. להם אני עונה, כי הסכמים אלו נערכים לרוב חודשים רבים לפני החתונה, במפגש הראשון של הרב עם הזוג המיועד. לא זאת בלבד, בהיבט עמוק ושושרי יותר, עליהם לזכור את העובדה, שבחופה עצמה אנו קוראים את הכתובה - טקסט עתיק וחשוב, שמדבר אף הוא על הסדרת ענייני ממון באירוע של גירושין או פטירה, חס ושלום. הסכם זה כל כך חשוב, שאם אבד או נהרס, הזוג חייב לחתום על כתובה חדשה. ואכן, אין נישואין ללא מחויבות ואחריות. בעברית המילה אהבה מקורה בשורש 'הב', לתת ולקחת אחריות. במובנים אלו, תקנת הסכמי קדם הנישואין היא הרחבה וחיזוק של מנהג הכתובה הקדום.

לבסוף, יש הטוענים שאין צורך בכינון הסכם קדם נישואין במדינת ישראל - הרי יש לנו בתי דין רשמיים וממוסדים, שהחוק הקנה להם סמכות להטיל סנקציות שונות על בן הזוג המעגן. אולם, לצערנו, אנו רואים שוב ושוב כיצד בתי הדין נמנעים משימוש בכלים אלו, ולעיתים חולף זמן רב בטרם יואילו לשקול אותם ולעשות בהם שימוש. זאת בעוד, שהנשים נותרות כל אותו הזמן בכלא נישואיהן תוך שהן סובלות מחוסר יציבות, בדידות וחלקן אף מאבדות את הסיכוי שנותר להן ללדת ילדים ולהקים משפחה חדשה.

לא נותר אלא לקוות, שהדוגמא לה אנו עדים מאחינו בארה"ב, לצד הטיעונים שהעליתי לעיל, יוכלו להאיר את עיני המתנגדים ולחזק את ידי המתלבטים - ובכך להנחיל מסורת חדשה בעם ישראל.

הרב דר' כתריאל ברנדר הוא נשיא וראש מוסדות 'אור תורה סטון'

דברים אלו נכתבים על רקע מצוקה גדולה - מאות נשים בישראל ובעולם היהודי כולו, ואף מספר לא מבוטל של גברים, מוצאים עצמם כבולים בנישואין אשר עלו על שרטון ולא נותר בהם עוד טעם, בעוד הם נידונים לשנים ארוכות וכואבות של עגינות. החופה והקידושין היהודיים - מוסד המקדש הקרבה, משפחה ואהבה, הופך לכלא עבור רבים מידי. בעיניי, אבסורד זה אף זועק אל השמים ביתר שאת, לאור העבודה שיש בנמצא פתרון ואמצעי מניעה יעיל למצב, שמבוסס הלכתית וחברתית וקל ליישום ולשימוש - הנחלה רחבה של הסכמי קדם נישואין מותאמים.

הסכמים אלו אמנם נכתבו בעשורים האחרונים ונכנסו לשימוש רחב בציבור בשנים אלו ממש, אך השורשים שלהם קדומים ומבוססים, והשימוש בהם מתאים הלכתית ופרקטית בכדי להתמודד עם נגע העגינות וסרבנות הגט, המתפשטים בעולם היהודי. הרעיון של הסכם קדם נישואין, המעודד בני זוג שנישואיהם התפרקו לגשת לבית הדין, אינו חדש. כבר לפני למעלה מ-300 שנה, רבי שמואל בן דוד הלוי הוציא לאור את ספרו פורץ הדרך 'נחלת שבעה', המכיל את הנוסחים המוכרים והנפוצים של שטרות וחוזים בקהילות היהודיות בשנים אלו. בין דפיו של הספר, ניתן למצוא גרסה של 'תנאים' לקידושין, שמזכירה מאוד את הרעיון המודרני של הסכם קדם נישואין.

קישור לעמוד: <https://rb.gy/3x1m6>
רבי שמואל אף מציין, שהשורשים של מנהג זה קדומים, וייתכן שמקורם עוד בתקנות שו"ם במאה ה-13.

קישור לעמוד: <https://rb.gy/ix9ks>
בעת המודרנית, בייחוד בקהילות צפון אמריקה, הייתה רתיעה גדולה מרעיון השימוש בהסכמים אלו. רתיעה אשר הייתה קשורה, לחשש הכללי מחידושים ושינויים בענייני חופה וקידושין. אך תקדים זה, ורבים אחרים, מאירים את המציאות באור חדש - לצערנו, חוסר ההיכרות של רבני ישראל עם המנהגים העתיקים האלו, גרר הימנעות טרגית משימוש בהם.

בהבנתו את עומק המשבר העומד בפתחנו, מחד, ואת עוצמת הפתרון הנמצא בהישג ידנו, מאידך, הרב מרדכי ויליג, רב קהילה בניו יורק וראש ישיבה בישיבת 'רבינו יצחק אלחנן', החל מסע של ביסוס, הנחלה ויישום של ההסכם. הרב שיתף עם רבים את המקורות ההלכתיים וההיסטוריים, הסביר מהם היתרונות והחוזקות של הסכם מעין זה, הכשיר לבבות והתיר ספקות בנושא. בנוסף, יצא הרב למסע ברחבי העולם היהודי, והשיג הסכמות מרבנים ופוסקים גדולים ומוכרים, בארץ ישראל ובתפוצות. בין היתר, נענו וסמכו ידיהם על ההסכם פרי עטו, הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, הרב עובדיה יוסף זצ"ל, הרב חיים גדליה צימבליסט זצ"ל, הרב אשר וייס יבדל"א, ראשי קהילות ופוסקי הלכה רבים.

מי שאולי קיבל על עצמו, להיות הפנים המזוהות ביותר ביהדות ארה"ב עם מהפכת הסכמי קדם

הנישואין, הוא הרב הרשל שכטר זצ"ל, שאף הוא גויס לנושא על ידי הרב ויליג. הרב שכטר התבטא מעל במות רבות ומגוונות בתמיכה בלתי מסויגת בהסכמים אלו, וחזק את ידו בגיבוש וארגון העמדה הרשמית של 'ישיבה אוניברסיטי' - הקוראת לכל תלמידיה שלא לערוך חופה וקידושין לפני שהזוג יחתום על הסכם דומה.

קישור לעמוד: <https://rb.gy/oj600>
'הסתדרות הרבנים דאמריקה', ארגון הרבנים הציוניים והאורתודוקסיים הגדול ביותר בתפוצות, קיבל החלטות רבות המעודדות ומנחילות שימוש בהסכמים אלו בציבור הרחב, ובית הדין של אמריקה, אחד מבתי הדין החשובים בעולם היהודי, מיישם את הפרוטוקולים וההוראות שנקבעו בהסכם בעת הצורך. בצל עליית מקרי העגינות בשנים האחרונות, השימוש בהסכם נהיה הרבה יותר נפוץ גם בקרב הציבור החרדי בצפון אמריקה, בין אם בגרסת הסתדרות הרבנים ובין אם בנוסחים של הסכמים מרבנים חרדיים. קישור לעמוד: <https://rb.gy/0xv5y>
והנה, כאשר דנים אנו בהנחלת נוהג זה בארץ, רבים מציינים את החשש שהסכמים אלו לא יעמדו בפני בתי הדין, ולא יועילו בתקנתם. אולם, מקרה הבוחן של יהדות ארה"ב, מלמד דווקא את ההפך הגמור - שכן, מבחן התוצאה מוכיח ללא ספק, שההסכם נמצא אפקטיבי ויעיל כמעט בכל המקרים שהגיעו בפני בתי הדין, וסייע באופן דרמטי בהצלת חייהם של נשים וגברים רבים. באשר לטענה, כי הפיכת ההסכם לנוהג נפוץ עלולה להפוך את תהליך הגירושין לקל ונגיש מידי, ובכך תעודד פירוקי משפחות, הרי שגם כאן הלכה למעשה, המציאות בארה"ב מעידה, כי ההיפך הוא הנכון. זאת לאור העובדה, כי ישנם מחקרים שמעידים על אחוז גירושין נמוך יותר דווקא בקרב החותמים על ההסכמים. קישור לעמוד: <https://rb.gy/nyp2l>
טענה נוספת שאני שומע לא אחת, מזוגות מסוימים שנרתעים מחתימה על הסכם קדם נישואין, היא שהם אינם מבינים מדוע יש לערב את שמחת

כיצד עומדים הסכמי קדם נישואין במבחן הפסיקה?

מבט אל פסיקות העבר והסתכלות צופנת פני עתיד על כדאיות החתימה על ההסכמים ומידת השפעתם

טוענת רבנית ועו"ד מוריה דיין

מובאים נימוקים דומים לנימוקיו של בית הדין בירושלים, ואף מורחבים הטיעונים אל מול המצדדים להתיר. מעבר לפסקי הדין הנ"ל, פורסם בשנת 2015 פסק דין של בית הדין האזורי בנתניה (תיק מס' 921426/6), העוסק בבקשה של בעל סרבן גט לבטל לאחר הגט קנסות שהוטלו עליו על ידי בית הדין. אגב דחית הבקשה של הבעל, מתייחס בית הדין להסכמי קדם נישואין ודן ביעילותם בהיבט הפרקטי. בית הדין מחווה דעתו תחילה, כי יש אפשרות לפתור את הבעיות ההלכתיות הקיימות בהסכמים אלו, אולם יחד עם זאת סובר, כי אין בהם תועלת רבה נוכח המציאות לפיה ברוב המקרים התנאי לגירושין יהיה ויתור על המזונות שנצברו. בהקשר זה יש להדגיש, כי מטרתם האמיתית של ההסכמים אינה "להרוויח" מזונות גבוהים, אלא למנוע עיכוב מיותר של הגירושין. לפיכך, העובדה שבסופו של יום המטרה תושג לפעמים בכרוך לויתור על המזונות - לא הופכת את ההסכם לבלתי יעיל.

החתימה מומלצת למרות הכל

עד כאן פירוט הפסיקה שהתפרסמה, ומכאן לשאלה - האם לנוכח הפסיקה והגישה המובהקת העולה ממנה, מומלץ לחתום על הסכם לכבוד הדדי ודומיו? התשובה לעניות דעתי היא כן, ואנמק. ראשית, ישנם הרכבים שמקבלים הסכמים אלו ללא סייג וסוברים כי אין בהם כל בעיה הלכתית. ראינו זאת בהרכבים שאישרו הסכם זה ונתנו לו תוקף של פסק דין, וראינו זאת ביתר שאת בגישתו של הרב בוארון, הסבור כי כאשר מדובר באונס עצמי אין בכך כדי לפגום בכשרות הגט (כשיטה הראשונה המובאת ברמ"א).

שנית, גם פסקי הדין שקבעו מפורשות שלא ניתן לסדר גט במקרה של קנס עצמי, עסקו רובם ככולם בקנס הקשור באופן ישיר לגט, ולא בהתחייבות בניסוח ההלכתי שאושר על ידי הגר"ז, שניתק את הקשר בין ההתחייבות לבין הגירושין. שלישי, יעילותו של ההסכם באה לידי ביטוי בעידוד הצדדים לנהל מו"מ הוגן ומכבד, מבלי להיכנס לשלב של אכיפת ההסכם. ראייה לכך ניתן לראות, בעובדה שההסכם לא הגיע למבחנו של בית הדין וזאת חרף תפוצתו המתרחבת בשנים האחרונות. גם המציאות בקהילות היהודיות בארה"ב מלמדת על כך, שבכוחו של ההסכם לגרום לצדדים להגיע להסכם ולסידור גט ללא עיכוב. אב בית הדין של מועצת רבני שיקגו, הרב יונה ריס, הצהיר בשנת 2015 על 100% הצלחה בארה"ב במטרות ההסכם, כך שבכל התביעות הגט סודר ללא עיכוב. ואחרון, ומעל הכל: לנו כציבור ישנה אחריות חברתית לחולל שינוי. הגישה הקיימת בבתי הדין לא תמיד משקפת את הגישה ההלכתית היחידה או הראויה יותר. ככל שההסכמים יהפכו לחלק בלתי נפרד מטקס הנישואין, הרי שבתו הדין יצטרפו להתאים את הגישה בפסיקה למתרחש בשטח. זהו שינוי שיכול להיות מושפע מכל אחד ואחת מאיתנו. בכוחנו ובאחריותנו כחברה לקדם ערכים של שוויון וחירות, הנעוצים ומעוגנים היטב בהלכה, לחולל את השינוי הנדרש ולהיות שותפים בתיקונו של עולם.

מוריה דיין היא עורכת דין וטוענת רבנית, מנהלת משפטית בארגון 'יד לאישה' מבית רשת 'אור תורה סטון'

האישה את ההתחייבות בהוצאה לפועל. לאחר כשנתיים, ואל מול חוב שהולך ונצבר, הסכים הבעל להתגרש והגיש לבית הדין במשותף עם האישה בקשה לגירושין. בית הדין סרב לאשר את הגירושין נוכח קיומו של סעיף הקנס, ואפילו לאחר שכל צד הגיש תביעה מטעמו וטען כי רצונו להתגרש, סרב בית הדין לסדר את הגט. בית הדין קבע, כי החיוב הכספי מהווה כפיה כנגד הבעל ומונע ממנו את האפשרות להתגרש מרצון חופשי, ולפיכך רק אם יבוטל הסעיף הנ"ל בפני בית המשפט, ניתן יהיה לסדר את הגט.

על פסק דין זה ערערה האישה, והערעור נדון בפני הרכב בית הדין הגדול בראשותו של הרב בוארון (תיק מס' 927234/1). בית הדין פירש בין הצדדים ביחס לגובה החוב, ובסופו של הדיון סודר הגט מבלי לבטל את סעיף הקנס. בפרוטוקול הדיון מובאים דברי בית הדין, המופנים לבעל כמה פעמים לאורך הדיון, לפיהם אין כפיה על הגט מאחר והחתימה על ההסכם הייתה מרצון. מדברים אלו ברור, כי בית הדין סבר שלא כשיטת הרשב"א (לעיל) אלא כשיטת הסוברים, כי אין בהתחייבות עצמית לקנס כדי לפסול את הגט.

לא מיישרים קו עם גישת בית הדין הגדול

חרף גישה זו של בית הדין הגדול, מכאן ואילך, פסיקות בתי הדין האזוריים שפורסמו חזרו לפסיקה הראשונה משנת 1956, לפיה יש לחוש לדעת המחמירים ולא לאפשר גירושין כל עוד ישנו סעיף קנס בתוקף. בית הדין בתל אביב פסק כך בשנת 2017 (תיק מס' 1114710), ואף הוסיף קריאה בסיומו של פסק הדין המופנית לעורכי דין ושופטים, לפיה יש להימנע מסנקציה כספית העלולה לפגום בכשרות הגט. פסק דין נוסף שניתן בשנה זו על ידי בית הדין בירושלים (תיק מס' 669147/5), קבע גם הוא, כי כל עוד ישנו סעיף קנס לא ניתן לאשר לצדדים להתגרש וזאת אף בהסכמה. בית הדין הרחיב בנימוקיו לצדד בשיטת הרשב"א, ואף הוסיף, כי נוכח העובדה שהאכיפה בהוצאה לפועל של חוב מזונות מאפשרת גם סנקציה של מאסר, הרי שגם המקלים יודו כי מדובר באונס הפוגם בכשרות הגט. שנתיים לאחר מכן, פורסם פסק דין של בית הדין בפתח תקוה (תיק מס' 1208788/1), שקבע גם הוא שלא ניתן לסדר את הגט כאשר ברקע יש הסכם עם סעיף של קנס כספי במקרה של סירוב לגט. בפסק דין זה

כיצד בתי הדין הרבניים מתייחסים להסכמי קדם נישואין מבוססי מזונות מוגדלים, שנועדו למנוע סרבנות גט? אך הסכמים אלו באים לידי ביטוי בפסיקה? האם בכלל כדאי לחתום על הסכם כאשר לא ברור שבתו הדין אכן יקבלו אותו? אלו שאלות העולות כמעט בכל דיון הקשור בהסכמים אלו, והתשובה עליהן יכולה להשפיע באופן משמעותי על ההחלטה של זוג המתלבט כיצד לפעול.

בטרם אכנס לגופם של פסקי הדין הרלוונטיים שפורסמו בהקשר זה, אקדים ואומר, כי ההסכם לכבוד הדדי לא הגיע בנוסחו המלא למבחנו של בית הדין הרבני. הפסיקה, רובה ככולה, עוסקת בהסכמי גירושין או הסכמי ממון, שנועדו להסדיר את כלל מערכת היחסים בין בני הזוג בעת הגירושין, וכוללים סעיף עם חיוב של קנס או מזונות מוגדלים, שיחולו במקרה של סרבנות גט. הסעיפים הללו לא נוסחו בצורה הלכתית והם שונים באופן מובהק מנוסח ההסכם לכבוד הדדי ודומיו, אשר בהם הקפידו המנסחים לנתק את הקשר שבין ההתחייבות למזונות המוגדלים לבין הגט, וזאת בהתאם לדרישתו של הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל (הגר"ז), על מנת שלא יהיה חשש קנס.

עוד אוסיף, כי הסכמים ברוח זו בנוסחים שונים אושרו על ידי רשמי נישואין פוסקי הלכה, בהם הרב חיים דוד הלוי והרב יצחק ידידיה פרנקל, שהיו שניהם רבנים ראשיים של העיר ת"א-יפו וכיהנו גם כראשי אבות בתי הדין בעירם, וכן על ידי הרכבים שונים של בית הדין כדוגמת הרכב הדיינים הרבנים רפאל, פיישר ואברג'יל (1989); הרכב הדיינים הרבנים בצרי, פיישר והגר"ז (1995); הרכב הדיינים הרבנים הגר"ז, ארנטרוי, וגורדון (1995) ועוד [ראו בהרחבה בפרק 5, בספרה של ד"ר ט"ר רחל לבמור, 'מנעי עיניך מדמעה'].

לאחר הקדמה זו, נפנה עתה ונבחן כיצד בפועל פוסקים בתי הדין כאשר צד מבקש לממש הסכם, שבו קיים סעיף עם קנס או התחייבות למזונות מוגדלים שיחולו במקרה של סרבנות גט.

השפעת אונס עצמי על כשרות הגט

פסק הדין הראשון העוסק בסוגיה ניתן בשנת 1956 על ידי הרכב בית הדין הגדול בראשותו של הגר"י ניסים (פד"ר, ב' עמ' 14). בית הדין הגדול קבע, כי היה על בית הדין האזורי להימנע מאישור הסכם, שבו מחייב עצמו הבעל בקנס במקרה שיתחרט מלתת את הגט, וזאת בהתאם לשיטת הרשב"א, הקובעת כי באופן זה יש חשש לאונס בגט. שיטתו של הרשב"א הובאה ברמ"א אל מול שיטתם של הב"י בשם ר' מיימון נג'אר, המהר"ק והתשב"ץ, שסברו כי אין בכך גדר של אונס מאחר והבעל יכול לבחור אם לשלם את הקנס או לתת את הגט. הרמ"א פסק, כי יש לחוש לכתחילה ולפוטרו מהקנס, אולם אם כבר גירש - הגט כשר משום שמדובר בהתחייבות עצמית שלא אנסוהו לכך. נוכח דברי הרמ"א, קבע ביה"ד הגדול כי יש לחוש לכתחילה לגט מעושה, ולהימנע מלאשר הסכמים כאלו.

במשך שנים ארוכות לאחר פסק דין זה, לא פורסמה פסיקה נוספת בהקשר זה. בשנת 2013 פורסם פסק דין של בית הדין האזורי ברחובות (תיק מס' 891234/2), שעסק גם הוא במקרה של הסכם גירושין, שכלל סעיף עם התחייבות למזונות גבוהים במקרה של סרבנות גט. ההסכם במקרה זה אושר בבית משפט אורח, וכשהבעל סרב להתגרש, מימשה

הסכמי קדם נישואין למניעת סרבנות גט – בין ישראל לגולה

מדוע פוסקים ודיינים מישראל נתנו את הסכמתם המפורשת או המשתמעת להסכם האמריקאי למניעת סרבנות גט, אך סירבו לתמוך באחיו הישראליים?

פרופ' עמיחי רדזינר

פרופ' עמיחי רדזינר

שניתנים בחו"ל, בין היתר משום שאין עליו אימת הגירושין האזרחיים, ובני הזוג יכולים להתגרש רק בו. ממילא הדבר מאפשר לו שלא להתפשר ולהסתמך על עמדות מקילות, משום שבני הזוג כבולים בנישואיהם עד שבית הדין יחליט אחרת. לעומת זאת בחו"ל, מבחינת חוקי המדינה האישה אינה זקוקה לבית הדין כדי להינשא, ולכן סוברים חלק מן הפוסקים, שיש להקל עליה גם במישור ההלכתי ולהתקין עבורה הסכם שיחייב את הבעל להתייצב בבית הדין ולתת לה גט במקרה של פירוד.

החברה הישראלית ויהדות ארה"ב – לא שונות הן כל כך

אלא שכאן יש מקום לשאול, האם באמת המציאות במדינת ישראל מאפשרת להתקש על פסיקה שהיא 'גלאט'. יש לזכור, שלפחות מבחינה אחת, המצב בישראל מורכב יותר מאשר בארה"ב; בעוד שם פונים לנישואין הלכתיים בעיקר אנשים המקבלים על עצמם את מערכת ההלכה בכללה, בישראל פונים רבים לנישואין הלכתיים רק משום שזו הדרך היחידה להינשא בה. כידוע, היעדר קיומם של גירושין אזרחיים בישראל אינו מונע מבני זוג נשואים לפתוח בזוגיות חדשה, אף ללא גט. מוסד ה"דועים בציבור", שבישראל הוא מפותח ביותר, ובתנאים מסוימים גם זוכה למעמד רשמי. אבל גם אם אין מדובר על קשר ממוסד, הרי ברור לכל בר דעת, שהחברה הישראלית אינה כה שונה מהותית מזו היהודית שבאמריקה, ובעיות הלכתיות קשות של עגינות וחשש לאיסורי אשת איש, ואף הולדת ילדים מיחסים כאלה, קיימים גם בה.

ועוד, לעיל הוצג הטיעון כי בארה"ב יש להקל באפשרות הגירושין, משום שהיהודים בה מושפעים מתפיסת הגירושין האזרחית. אולם נקל להבין, כי תפיסתם של ישראלים רבים, חילוניים ודתיים, את מדיניות הגירושין הראויה אינה שונה מזו של אחיהם בגולה. לדידם, המדיניות הנכונה היא זו שמשקפת את ההסכם, ולפיה לא ניתן לכלוא בן או בת זוג במסגרת נישואין שאינם רוצים בה, גם אם היא עלולה להביא לעתים לתוצאות שאינן אופטימליות.

כאמור, הקול הרווח במערכת בתי הדין בישראל הוא קול של התנגדות להסכמים. מדוע אם כך בכל זאת חשוב לחתום עליהם? ראשית, נקל להבין שבארץ, כמו גם בגולה, עצם קיומו של ההסכם מונע במרבית המקרים את הצורך בתביעת גירושין, ומאפשר להגיע מלכתחילה לגירושין בהסכמה ללא צורך בהפעלתו. שנית, אינני רוצה להסתכן בניחושים, אולם על סמך תקדימי עבר יש מקום לשער, כי מדיניותם של דיינים שונים עשויה להשתנות, אם ייתקלו ביותר ויותר זוגות שחתמו על ההסכם ובכל זאת נדרשו לתביעת גירושין. ימים יגידו.

(להרחבה ומקורות של הכתוב כאן ראו: עמיחי רדזינר, "גיטין - מצוות התלויות בארץ? - הסכם קדם נישואין למניעת סרבנות גט: בין אמריקה לישראל", משפטים מז (תשע"ח), עמ' 59-55)

עמיחי רדזינר הוא פרופ' בפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן

ולבטל, הלכה למעשה, את עילות הגירושין ואת הצורך בדיון בשאלת התקיימותן.

בין מציאות של לכתחילה למציאות של בדיעבד

חשוב להדגיש, כי אין מדובר כאן בטיעון המייחס לבתי הדין רק חשש מאובדן סמכות וכוח ופחד להפוך למוסד, שעיקר עיסוקו בהיבטים הטכניים למדי של סידור הגט. אני סבור, שיש כאן שיקול הלכתי של ממש וברצוני להציג בצורה לא ממצה. הטיעון המרכזי כנגד ההסכמים מבוסס על תשובת הרשב"א, שלפיה גם קנס שגבר השית על עצמו אם לא יגרש, יהפוך את מתן הגט לבעייתי. עמדתו מובאת בדברי הרמ"א (אבן העזר קלד, ד) כעמדה שיש לחוש לה לכתחילה: "אם קיבל עליו קנסות אם לא יגרש, לא מקרי אונס, מאחר דתלה גיטו בדבר אחר, ויוכל ליתן הקנסות ולא לגרש (ב"ש בשם תשובה וכן הוא במהרי"ק שם בפסקים). ויש מחמירין אפילו בכהאי גוונא (שם בתשובת הרשב"א), וטוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס. אבל אם כבר גירש מפני זה, ואפילו גירש מכח שבועה שעשה מעצמו לגרש, הגט כשר, הואיל ומתחלה לא אנסוהו על כך (תשובת הריטב"א)". ודוק, הרמ"א מודע לכך שלשיטת ראשונים אחרות אין בעיה בחיוב כספי שאדם טייל על עצמו, אולם "טוב לחוש לכתחילה" לשיטת הרשב"א, גם אם בדיעבד יהיה הגט כשר. לא אכנס כאן לטענה של מצדדי ההסכם ולפיה חיוב המזונות אינו בגדר 'קנס' (הערת העורך - ניתן לקרוא על כך במאמרו של הרב בן זיון בגיליון זה). אתמקד בדיון העקרוני העולה מן הסעיף.

העיון בדברי הדיינים המתנגדים לשימוש בהסכמים מלמד כי לדעתם יש לחוש לשיטת הרשב"א. אם כך, מדוע חלקם מוכנים לקבל את כשרותו של ההסכם האמריקאי? דומני, שלדידם המציאות במדינת ישראל, שבה בית הדין הוא בעל סמכות שלטונית, מאפשרת להחמיר ולפסוק כדעה שהיא לכתחילה, ועל כן יש לדחות כל ניסיון למסד הסכם, שלדעתם יכול להיות כשר רק בדיעבד לשיטת הרמ"א. לעומת זאת, בארצות הברית, שבה המציאות המשפטית שונה לחלוטין, ובית הדין מחוסר כוח כפייה, היא מציאות של "בדיעבד", ועל כן אין ברירה אלא להקל. בית הדין הישראלי מרגיש, ובצדק, שביכולתו לשאוף לגיטין "מהודרים" מאלו

הסכמים למניעת סרבנות גט, המבוססים על תשלום מוזנות קבוע עד למתן הגט, קיימים מזה שנים רבות בקהילות שונות בעולם, ובעיקר בארצות הברית. בשנים האחרונות, מוצעים כמה סוגים של הסכמים מעין אלה גם בישראל. אולם, בעוד שבגולה זוכים ההסכמים לתמיכה רבנית נרחבת מפוסקים ודיינים נחשבים, ובארה"ב אף עומד מאחוריו בית דין מרכזי, Beth Din of America, הרי שבארץ המצב שונה. דיינים שונים בבתי הדין הרשמיים בישראל - אליהם מחויבים על פי חוק אזרחי ישראל היהודים להגיע על מנת להתגרש - הביעו בכתב ובעל פה התנגדות נחרצת לשימוש בהסכמים. בשני פסקי דין, שניתנו בבתי הדין האזוריים, אף נקבע כי בית הדין מנוע מלסדר גט, כל עוד לא יבטלו הצדדים את הסעיף המחייב מוזנות קבועים עד למתן הגט בהסכם שערכו בנייהם (אמנם, ישנה במקרה אחר פסיקה שונה של ביה"ד הגדול). דומה שזו העמדה הדומיננטית בקרב דייני ישראל.

מדוע, אם כן, מתקיים הבדל בין ישראל וארה"ב בשאלה זו? התמיהה גוברת לנוכח העובדה, כי פוסקים ודיינים מישראל נתנו את הסכמתם המפורשת או המשתמעת להסכם האמריקאי, אך סירבו לתמוך באחיו הישראליים או אף יצאו כנגדם במפורש.

סמכותו של בית הדין ומעמדו

עיון במקורות שונים מלמד, כי ההסבר נובע בראש ובראשונה מן ההבדל המשפטי בין שתי המדינות. בעוד בישראל, כאמור, אפשרות הגירושין היחידה של יהודים היא בבית הדין ובאמצעות גט, הרי שבארה"ב הליך הגירושין הוא אזרחי בלבד ואין כל חובה לבצע גירושין על פי ההלכה, גם למי שנישא על פיה. זאת ועוד, לבית הדין האמריקאי אין כמובן שום סמכות לאכוף את פסקי הדין שלו ללא הסכמה קודמת של הצדדים לסמכות שיפוט. ממילא, ההסכם האמריקאי נדרש כדי לתת לבית הדין את עצם הסמכות לדון בגירושין ולאחר מכן להציע כלי אפקטיבי ללחץ על סרבן הגט. במילים פשוטות: בארה"ב ההסכם מחזק את בית הדין ומעניק לו כוח. לעומת זאת, בישראל מקור סמכותו של בית הדין הוא החוק, והחוק גם נתן לו מגוון כלים אותם הוא יכול להפעיל לפי שיקול דעתו החופשי על סרבני גט. אם כך הוא, הרי שההסכם - הקובע תנאים ברורים לגירושין וחיוב גט לאחר תקופת זמן קצובה מראש, ולאחר מכן הפעלת חיוב המזונות באופן אוטומטי עד למתן הגט - מחליש למעשה את בית הדין הישראלי ומגביל את פעולתו כמעט אך ורק לסידור הגט. הוא שולל ממנו את שיקול דעתו, הן לגבי השאלה האם מתקיים כאן חיוב בגט; הוא מייצר למעשה את עילות הגירושין הקלאסיות ואת הצורך בדיוני הוכחות לגביהן, וממיר אותן בפירוד שמשכו נקבע מראש. ההסכם גם מעביר את הכוח להפעלת הלחץ על הסרבן או הסרבנית מבית הדין לסעיף המזונות שקיים בו. מדברי חלק ממתנגדי ההסכם עולה, שהפחות שיוצר ההסכם בתפקידו של בית הדין הוא אכן בעייתי. לדידם, בארה"ב אין לנו ברירה אלא לקבל את משטר הגירושין המערבי והמקל - המשתקף בהסכמים השונים - בשל החשש שהאשה תסתפק בגירושין האזרחיים בלבד. אולם בארץ, בה ממילא ניתן להתגרש רק בבית הדין, אין שום מקום לשנות את הדרך בה פעלו ופועלים בתי הדין, ליטול מכוחם בדיני הגירושין

חותמים על צ'ק

"צ'ק האהבה הכי גדולה ליל, בלצ'ק האהבה
אכן הצ'ק לאתר האן עליו מכל דבר, אפילו
מחצ'ק"

קרדיט צילום: עמותת חכמת נשים

משפחת קיטס-ג'סקול – שלושה דורות שחתומים על ההסכם

מתי חתמתם על ההסכם?

שושנה קיטס-ג'סקול, מייסדת ומנהלת עמותת 'חכמת נשים': "לאחר 19 שנות נישואים, אני ובעלי חתמנו לפני 6 שנים על ההסכם. חמי וחמותי, הרב אירה והרבנית חני ג'סקול, חתמו על ההסכם לפני כשנתיים, לאחר 48 שנות נישואין נפלאות. בני הילל ורעייתו נישאו לפני שנה, וחודש לפני החתונה חתמו על ההסכם."

כיצד שמעתם על ההסכם ומדוע החלטתם לחתום עליו?

שושנה: "כאשר אני ובעלי התחתנו לפני 25 שנה, חמותי אמרה לנו שכדאי לנו לחתום על ההסכם ולא ידעתי מה זה. שאלתי את הרב שלי בארה"ב, שצחק ואמר לי שאין לי מה לדאוג ואין צורך. ואכן לא חתמנו בשל כך. במבט לאחור, זה היה חוסר אחריות."

"לפני 15 בערך כשעליתי ארצה, דודה של בעלי הייתה בעיצומו של תהליך גירושין ובעלה סרב להעניק לה גט. היא ביקשה את עזרתי, ובאותם הימים לא הבנתי את משמעות העניין. 8 שנים ליוויתי אותה ועזרתי לה, תוך שאני לומדת את נושא הנישואין והגירושין. כצופה מהצד באותה העת, ולא עגונה או מסורבת בעצמה, היה לי את הכוח להילחם עבורה. כך זה נמשך במשך 14 שנים, עד שהיא קיבלה לבסוף את הגט. במהלך הדרך למדתי מטוענות רבניות, עורכי דין, דיינים, חברי כנסת והפכתי פעילה בנושא עגונות. בחלוף השנים, אמרתי לבעלי שלא ניתן לקדם את נושא ההסכמים מבלי לחתום בעצמנו, והחלטנו לחתום על ההסכם. לפני כשנתיים, ארגנתי ערב החתמה על ההסכמים בבית שמש וחמי וחמותי, שהיו בביקור בארץ, הסכימו לחתום על ההסכם אף הם, שהם בשנות השבעים לחייהם. 'אף אחד לא אמר לסבול באופן שאחותי סבלה', אמרה חמותי לאחר החתימה על ההסכם."

האם היו חששות לפני החתימה?

שושנה: "כשהבן שלי היה צפוי להתחתן, הוא אמר שלא נעים לדבר על הנושא לפני החתונה. הסברתי לו, שמהבחינה הזו אין הבדל בין ההסכם לבין כתובה – שניהם מדברים על אותו מצב בדיוק. אין פסול בכך שזוג צעיר ידבר על זה, להיפך. זו האהבה הכי גדולה שיש, בעצם האמירה לבן הזוג שאתה תגן עליו מכל דבר, אפילו מעצמך. אבל זה מעבר לכך - גם אם בפועל אותו זוג שחותם לא יצטרך את ההסכם, ברגע שכולנו חותמים, זה יהפוך לנורמה ויעניק הגנה לאלה שכן צריכים אותה."

צעירים ומבוגרים, תושבי פריפריה ומרכז, נשואים טריים וכאלה החוגגים חתונות כסף וזהב – בין החותמים על הסכמי קדם נישואין, ניתן למצוא מנעד רחב של זוגות. לכולם מכנה משותף אחד – ההבנה שמדובר בצעד חשוב, אישית וחברתית. 5 זוגות שחתמו, סיפרו לנו על החלטה ומה עמד מאחוריה

"אנחנו קוראים ארבעות ארצות את
החתימה על ההסכמים כחלק
מתהליך הנישואין"

דניאל (34) וסיון (33) פריד, נשואים מזה 9 שנים והורים לשני ילדים, מתגוררים בקדימה

מתי חתמתם על ההסכם?

"חתמנו על ההסכם לפני כשלושה שבועות."

כיצד שמעתם על ההסכם ומדוע החלטתם לחתום עליו?

סיון: "כשהייתי באמצע לימודי התואר, חברה סיפרה לי על הנושא. הורדתי את אחד ההסכמים ולאחר שיחה ביננו, החלטנו לחתום עליו. אולם, מסיבה לא ברורה בסופו של דבר לא עשינו זאת, וההסכם שכב במגירה 8 שנים. לפני מספר שבועות, דיברנו על הנושא בעבודה וכאשר חיפשתי בגוגל מידע על ההסכם עבור חברה, נתקלתי באתר של ההסכם לכבוד הדדי המחודש. השארנו פרטים, וחזרו אלינו לתיאום מפגש הסבר וחתימה."

דניאל: "אנו שומעים לא מעט על מה שקורה במוסד הנישואין ועל כך שזוגות רבים מחליטים שלא להתחתן דרך הרבנות, אלא נוסעים לחו"ל להתחתן בנישואים אזרחיים או חיים כידועים בציבור. אנו גם שומעים על נשים שלא מקבלות גט, אבות שסובלים מניכור הורי וזוגות שנלחמים זה בזה במקום לפעול בהרמוניה ותוך חיזוק התא המשפחתי, שזה בסוף מה שבונה עם. לכן היה חשוב לנו לחתום."

האם היו חששות לפני החתימה?

סיון: "ראינו את זה כמובן מאליו. אנחנו לא מכירים אף אחד שמתנגד ואני חושבת שבימינו כולם מבינים את הנחיצות של החתימה על ההסכם. זה בדיוק כמו כתובה, והיה טוב אם זוגות היו חותמים על שני המסמכים יחד במעמד הקידושין. הייתי מצפה שמדריכת הכלות תציין את זה, אבל לצערי, לפחות במקרה שלי, זה לא קרה."

דניאל: "כדאי שכל זוג שמתחתן יחתום על ההסכם. מבחינתנו זו מעטפת ביטחון ששומרת על בני הזוג. לפי היהדות קל להיכנס לחיי נישואין, אבל הדרך לצאת מהם כוללת סכנות, דוגמת סרבנות גט, שיכולה להיות קשה. זה בסופו של דבר החיים שלנו, ואנחנו קוראים לרבנות לעגן את החתימה על ההסכמים כחלק מתהליך רישום הנישואין."

"בלהחלטנו להתחתן, היב לנו ברור שנחמם על ההסכם"

"צב היב אקט חברתי ומלסחתי, דואמה איורים אלנו וחלק מהחינוך לאנחנו מהקלים ארצות ארץ"

קרדיט צילום: תומר לשר

שרי ורותם אלגד (48), נשואים מזה 25 שנה, הורים ל-4 ילדים, מתגוררים במצפה אילן

מתי חתמתם על ההסכם?

"חתמנו על ההסכם לפני כחודש, לאחר קרוב ל-25 שנות נישואין. עשינו ערב החתמה קהילתי ובסופו חתמנו על ההסכם במעמד שני עדים ועורך דין."

כיצד שמעתם על ההסכם ומדוע החלטתם לחתום עליו?

"התוודענו להסכם דרך חברה, שהיא טוענת רבנית. שמענו לא אחת את הסיפורים והחוויות שלה, כמי שמלווה נשים למציאת פתרון לסרבנות גט ועגניות. נחשפנו לבעיה ולהסכם גם בכתבות שונות, שהתפרסמו בתקשורת וברשתות החברתיות. רצינו לחתום כבר לפני זמן רב, אבל לא יצא לנו."

"ישנה טענה, שעבור זוגות כמונו, שנשואים כל כך הרבה שנים ומצויים בזוגיות חזקה שמאופיינת באהבה וכבוד הדדי רב, אין משמעות גדולה לחתימה על ההסכם. אבל מבחינתי, זה היה אקט חברתי ומשפחתי, דוגמה לילדים שלנו וחלק מהחינוך שאנחנו מבקשים להעניק להם. חינוך לקיום מצוות ואהבת התורה ודבקות בה מצד אחד, ומאידך מודעות למשמעות ההלכה בעולם מורכב. לכן, זה היה אקט סמלי מבחינתנו לחתום על ההסכם, ואנחנו מקווים שכאשר ילדינו יגיעו לשלב בחיים בו הם יתחתנו, גם הם יבחרו לעשות זאת."

האם היו חששות לפני החתימה?

שרי: "לא. אני מודעת לתגובות השונות סביב ההסכם, אבל יש מקומות בהם אתה מחדש דברים בעולם, ולא צריך להיבהל ממה שאנשים אומרים. במובן החברתי, ככל שיותר זוגות יחתמו, כך תעלה המודעות וזה מה שיבנה נוהג חברתי של חתימה על ההסכם."

גבע (23) ומתן (28) אונגר, נשואים מזה שבועיים, מתגוררים בטירת יהודה

מתי חתמתם על ההסכם?

"לפני קרוב לחודש, לקראת החתונה שלנו."

כיצד שמעתם על ההסכם ומדוע החלטתם לחתום עליו?

גבע: "נחשפתי לנושא סרבנות הגט והסכמי קדם נישואים דרך אמא שלי, שעבדה בעבר עם עגונות ומסורבות גט. לפני מספר שנים, כשהייתי במכינה, גם השתתפתי במסע 'אשת המדבר' של ארגון 'יד לאישה', במהלכו פגשתי עגונות ומסורבות גט רבות, שסיפורן השפיע עלי מאד והמשיך ללוות אותי. כמפקדת טירונים, ערכתי שיעורים על סרבנות גט לחיילים שלי, ובמהלך השנים חלקם אף יצרו איתי קשר שהחליטו להתחתן כדי לשאול על ההסכם. כשהחלטנו להתחתן, היה לנו ברור, שאנחנו הולכים לחתום על ההסכם."

האם היו חששות לפני החתימה?

"ממש לא, לא הייתה שאלה בכלל. גם היה לנו חשוב להזכיר את החתימה על ההסכם מתחת לחופה. משיחות עם חברים אנחנו יודעים, שיש מי שפחות מתחברים ורואים את זה כדיבור על גירושין עוד לפני החתונה. אבל התגובות לחתימה שלנו היו מאד חיוביות, גם לפני וגם בחתונה עצמה. אנשים ציינו עד כמה זה חשוב, הודו לנו שהזכרנו את זה וביקשו לשמוע עוד פרטים."

שחר (24) ומתן (25) גולן, נשואים קרוב ל-4 שנים, מתגוררים בירושלים

מתי חתמתם על ההסכם?

"חתמנו על ההסכם לפני כשנה, 3 שנים לאחר שנישאנו."

כיצד שמעתם על ההסכם ומדוע החלטתם לחתום עליו?

שחר: "עשיתי את ההכשרה המעשית שלי לעבודה סוציאלית בארגון 'יד לאישה', במהלכה נחשפתי לסוגיית העגונות ומסורבות הגט ממקור ראשון, ושמעתי לראשונה על ההסכם והחשיבות שלו. חייתי ונשמתי את העניין. אמא שלי נפטרה באותה התקופה ממחלת הסרטן, ולפני מותה היא ביקשה שביום הנישואים שלה, נעשה ערב חתימה על ההסכם עם חברים ומשפחה. היא הייתה עובדת סוציאלית גם כן, ובמהלך 18 השנים בהן הייתה חולה, המשיכה להתנדב בארגון 'בת מלך', גם כאשר לא יכלה עוד לעבוד. זה היה מאד בליבה, ולכן היה לנו חשוב לכבד את הבקשה שלה."

האם היו חששות לפני החתימה?

שחר: "לא היו חששות כלל. במהלך השנים, לצערי, אף אחד לא דיבר איתנו על הנושא, אחרת היינו חותמים עוד קודם לחתונה. לאחר החתימה פרסמתי פוסט בנושא ברשתות החברתיות, וקיבלתי פידבקים חיוביים רבים מהסביבה. גם כיום אנחנו ממשיכים לקדם ולדבר על הנושא."

"בחתימה הייתה בקלה לל אימי טרם מותה, וביה חלוב לנו אקיים צאת צבורה"

השטח אומר את דברו

העלייה המתמשכת במספר הזוגות שבחרים לחתום על הסכמי קדם נישואין, היא תולדת עבודתם של רבנים, מחנכים, מדריכי כלות וחתנים, עורכי דין וארגונים חברתיים שפועלים להעלאת המודעות לנושא ולצמיחת השינוי מהשטח

הרב נהוראי: "מבחינתי יכוח הלכתי ניתן וחשוב לכבד. אבל בו בזמן אני סבור, שצריך להסתכל על המציאות מתוך ראייה מפוקחת, לראות את המרחב כולו של משמעות אי החתימה ולהביא זאת בחשבון גם בהיבט ההלכתי"

מצד זוגות בגילאים מבוגרים יותר, אשר ניסיון החיים והאירועים להם היו עדים בקרב חבריהם שהתחתנו צעירים, הביאו אותם לתובנה בדבר חשיבות ההסכם. "הצעירים מרגישים בעולם ורוד והחשש מפני סרבנות גט לא מתכתב איתם", מסביר הרב נהוראי. "לא אחת אלה דווקא ההורים של הזוגות הצעירים, שפעמים רבות מונעים בעצמם את החתימה", מוסיף הרב סתיו. "בערבי החתמה על 'ההסכם לכבוד הדדי המחודש' שאנו עורכים, חתך הגילאים של החותמים נע סביב 40 פלוס ואני חושבת שהסיבה לכך נעוצה בבשלות אישית וזוגית", מציינת עומר. "הם לא חותמים מחשש לגירושין, אלא מתוך אמירה חברתית ורצון ליצור סטנדרט משפחתי, ככלי לגיוס הילדים לחתום, בבוא העת". עוד היא מציינת, כי היא עדה למעגלים הולכים ומתרחבים של זוגות שחותמים על ההסכם. "אנו נתקלות יותר ויותר בזוגות שמפתיעים אותנו. כך לדוגמה, הגיע לחתום אצלנו לא מזמן זוג צעיר מהמגזר החרדי. ברור לי שזוהי סנונית ראשונה, שמעידה על דריסת רגל בציבורים שבעבר היו סגורים לכך לחלוטין".

בין הלכה, מודעות הזוגות ואחריות הרבנים

הדעה הרווחת היא שהסיבה העיקרית להימנעות מחתימה על הסכם קדם נישואין, נובעת משיקולים הלכתיים, אולם הרב סתיו סבור, שהשיקול ההלכתי הוא דווקא זניח ואינו הסיבה המרכזית להימנעות מחתימה. "הבעיה אינה ברבנים אלא יותר בזוגות", הוא מסביר. "היו דיינים שהיו שותפים להסכם של צהר, ואין בעיה גורפת לדעתי בקרב דיינים או רבנים לקבלת ההסכמים, זה לא האתגר שלנו. האתגר האמיתי שלנו הוא המודעות הציבורית של הנערים והנערות, שצריכים להבין שצריך למנוע בעיה מיותרת. נדרשת הפנמת ההבנה, שדווקא בגלל שאנחנו אוהבים את המוסד המשפחתי, אנחנו יודעים שצריך להכין גם את הכלים להתמודדות בשעת מצוקה". עם זאת, הרב סתיו סבור, כי מציאות זו היא דווקא סיבה לאופטימיות לגבי העתיד. "זה מפיח בי תקווה שעם הסברה נכונה ומאבק עיקש באמונות תפלות, מספר הזוגות החותמים יעלה באופן ניכר. אני בהחלט חושב שדווקא בקרב זוגות שחתמו על ההסכם ישנו סיכוי קטן יותר לגירושין עתידיים, כי משמעות ההסכמה לחתום, היא שיש נכונות של בני הזוג להכיר באתגרים ובמצוקות של השני, וזה מעיד דווקא על בריאות ואמון בקשר", הוא מציין.

"מבחינת הרבנים, יש פער בין רבני צהר ובית הלל לבין רבנים שמרניים יותר ביחס להסכמים", מציין הרב נהוראי. "אני חושב שהחלוקה הזו לא מוצדקת, שכן אין שום סיבה ששאלת החתימה על ההסכמים תהיה תלויה בתת מגזר כזה או אחר. בסופו של דבר, אנחנו עדים לסרבנות גט גם בקרב בני ישיבות, למרות

ספק רב שזוהי הדרך הנכונה", הוא קובע. "אנחנו מדברים עם הזוגות על חשיבות העניין, ויש זוגות שאף מציינים זאת מתחת לחופה, וזה צעד חשוב ומבורך".

"אנחנו רואות שהמודעות עולה וכמות הזוגות החותמים נמצאת בעליה מתמדת", מציינת פנינה עומר, מנכ"לית ארגון 'יד לאישה' מבית רשת 'אור תורה סטון', הארגון הגדול בעולם לייצוג עגונות ומסורבות גט. "ברור לנו שלעבודת השטח משמעות גדולה. אנשים מגלים רצון לקחת חלק בשינוי החברתי בסוגיית הסכמי קדם נישואין, וכיום מגיעים אלינו לחתום גם זוגות מיישבות וקהילות שמרניות מאוד. מספיק שאחד מבני הזוג הוא בעל מודעות ויתעקש על החתימה, כדי שבן הזוג השני ייחשף לעניין ויסכים", היא מסבירה. "הרב אהרון ליבוביץ אמר, שיש לרבנים מחתנים אחריות אישית, אתית, שההסכם למניעת סרבנות גט יהפוך לחלק מטקס הנישואין. אנחנו מקוות שעוד ועוד רבנים יצטרפו גם הם לגישה זו, ויקדמו את הנושא".

בשלות זוגית וניסיון חיים

מהו פרופיל הזוגות שחותמים על ההסכם? הרב נהוראי מציין, כי זוגות חילונים מאד פתוחים לנושא כשהוא מובא לפנייהם. "הם מרגישים שהם צריכים את זה עקב החשש של חלקם להתחתן באמצעות הרבנות, חשש שנובע בין היתר מהפחד של מה יקרה במצב של גירושין", הוא מסביר. "הם בוחרים בטקס נישואין דתי כמסורת ומתוך הזדהות ורצון להיות חלק מהסיפור היהודי, אבל מצד שני רוצים ביטחון", הוא מוסיף. לדבריו, בציבור הדתי כמכלול, המוטיבציה לחתום על ההסכם עדיין נמוכה. "יש מי שמתנגדים הלכתית, ומבחינתי יכוח הלכתי ניתן וחשוב לכבד. אבל בו בזמן אני סבור, שצריך להסתכל על המציאות מתוך ראייה מפוקחת, לראות את המרחב כולו של משמעות אי החתימה ולהביא זאת בחשבון גם בהיבט ההלכתי. בגלל ריבוי הגירושין, לצערנו, יש יותר סרבני גט, וחיבים לקחת את זה בחשבון", הוא מדגיש.

בארגון צהר, לעומת זאת, מציינים כי דווקא זוגות דתיים או כאלה עם רקע דתי, נוטים יותר לחתום, לעומת זוגות חילונים או מסורתיים, בקרבם בולטים יותר חוסר הבנת המשמעויות של סרבנות גט וחוסר רצון לקלקל את האירוע. "לצערנו, גם היום רובם המכריע של הזוגות לא מכירים כלל את האפשרות לחתום על ההסכם, גם בקרב החברה הדתית", מוסיפה פנינה עומר. "יש מעוזים מאד מסוימים, שבהם מתרחש שיח על ההסכמים, אבל מחוץ להם עבור רובה המכריע של האוכלוסייה, קיים חור שחור בנושא. בעיית העגינות וסרבנות הגט כבר נמצאת לשמחתנו בתודעה הציבורית, אבל פתרונות המניעה טרם, ולכן יש לנו עוד הרבה מה לעשות".

באשר לגיל החותמים, נראה כי ישנה יותר נטייה לחתימה

עונת החתונות בעיצומה, ובין בחירת אולם, סגירת רשימת מוזמנים ועוד שלל ארגונים שהזוגות הצעירים מתרוצצים ביניהם כדי להספיק בזמן, הולכת ותופסת את מקומה בשנים האחרונות גם חתימה על הסכמי קדם נישואין למניעת סרבנות גט. כאשר יותר ויותר זוגות בוחרים לחתום מדי שנה על ההסכמים השונים הקיימים, כבר לא מדובר בתופעה שולית של מעטים, אלא חלק ממגמה הולכת וגוברת, במסגרתה זוגות רבים משלל גילאים ורקעים, מגלים אחריות אישית וחברתית, ומבקשים למנוע סרבנות גט והמשך נישואין בניגוד לרצונו של אחד מבני הזוג.

בניגוד לארה"ב, שם החתימה על ההסכם כנורמה נעשית בהובלת בית הדין המרכזי, בארץ מובל המהלך מהשטח, בסיועם של ארגונים, רבנים ורבניות, מדריכי כלות וחתנים ועוד, שפוגשים את הזוגות הצעירים בדרכם אל החופה, ופועלים להעלאת המודעות לחשיבות החתימה על ההסכמים.

הזוגות בוחרים בהסכמים

"יש כבר אלפי זוגות שחתמו על ההסכם שלנו, וכ-500 זוגות נוספים שחותמים מדי שנה", מציין הרב דוד סתיו, יו"ר ארגון צהר שבשנת 2022, 4000 זוגות השתמשו בשירותי הנישואין שלו. "כל זוג שבא לרישום בצהר, עובר תחנה בתהליך הרישום, שבה מצייעים לו לחתום על 'הסכם מאהבה'", הוא מסביר. "היה ויש זוג שבחר שלא לחתום או חשש לחתום, גם בהמשך הדרך, הרבנים המחנכים ומדריכי הכלות והחתנים שלנו, שעברו השתלמות בנושא, מסבירים להם על חשיבות ההסכם ומשמעותו". הרב סתיו מוסיף ומציין, כי מהמתמונה בשטח עולה כי ישנה עלייה מתמשכת במספר הזוגות שחותמים על ההסכם, כאשר נכון להיום, 12-15% מכלל הזוגות שהארגון מחתן מדי שנה, חותמים על ההסכם. "אנו הארגון שהחתים הכי הרבה זוגות על הסכם קדם נישואין עד כה, והיעד ארוך הטווח שלנו הוא להגיע לשיעור של 50%", הוא מדגיש.

גם בארגון רבני ורבניות בית הלל, אשר רבים מ-170 רבני

פנינה עומר: "אנשים מגלים רצון לקחת חלק בשינוי החברתי בסוגיית הסכמי קדם נישואין, וכיום מגיעים אלינו לחתום גם זוגות מיישבות וקהילות שמרניות מאוד. מספיק שאחד מבני הזוג הוא בעל מודעות ויתעקש על החתימה, כדי שבן הזוג השני ייחשף לעניין ויסכים"

עורכים חופות רבות מדי שנה, מדווחים על עלייה מתמשכת במספר הזוגות שחותמים על ההסכם. "סוגיית הסכמי קדם נישואין עלתה זה מזמן על שולחנו, ובמסגרת הפעילות שלנו אנחנו מאד תומכים בהם ומהדהדים את הנושא", מדגיש יו"ר הארגון הרב מאיר נהוראי, "שכן, מבחינתנו זוהי חגורת בטיחות משמעותית עבור בני הזוג". הרב נהוראי מוסיף, כי רבני הארגון אינם מתנים כמובן את עריכת החופה בחתימה על ההסכם, אלא מותירים את ההחלטה לבני הזוג. "יש קהילות יהודיות בחו"ל, שבהן כן מתנים את עריכת החופה בחתימה על ההסכם, אך בישראל מבחינת החוק לא ניתן לעשות זאת, וגם אם היה אפשר,

הרב יעקב מדן: "בדורנו אני ממליץ מאוד על הסכם זה, כדי להינצל גם ממראית עין של נישואין המאיימים חלילה על בני הזוג בכניסה שלא מרצונם, למערכת הכופה עליהם המשך נישואין, גם בנישואין שלצערנו לא עלו יפה"

היותה מנוגדת לתורה, וגם הם זקוקים להגנת ההסכם. נתקלת בלא מעט זוגות, שהאישה מגיעה מבית מדרש אחד והבחור מבית מדרש אחר, והחתימה על ההסכם היא סלע המחלוקת ביניהם להקמת בית בישראל. יש פה קשר ישיר לרבנים, ראשי המוסדות והקהילות בהם גדלים ומתחנכים הצעירים. צריך להקשיב יותר לקולות - לצד ההלכה ושולחן ערוך להקשיב מה המציאות אומרת, לעשות סניטזה חשובה". הרב עצמו מעביר מדי שנה שיעור על עגינות בבית המדרש במגדל עוז ומזמין מרצים

פרופ' פרימר: "ישנם הרבה שיקולים לבר-הלכתיים. לאור כך, ככל שההסכמים יהפכו מקובלים יותר חברתית, תעלה הפתיחות לקבלתם מבחינת המערכת הרבנית"

רלוונטיים שונים, דוגמת טוענות רבניות, לדבר עם התלמידים אבל גם עם הצוות. "לרבני המוסדות במיוחד, יש השפעה גדולה על הצעירים שנשמעים לקול רבותיהם. בדרך כלל אותם בחורים ובחורות נמצאים יותר זמן בבית המדרש מאשר בקהילה, ולכן היכולת של ראשי המוסדות להשפיע היא גדולה. אנחנו חלילה לא מבקשים מהרבנים לפסוק אחרת מההלכה או מהמצפון שלהם, אבל הם חייבים להיכנס לעומק הסוגייה ולנתח אותה מחדש במיוחד לאור ההשלכות האפשריות", הוא מסכם. "ראשי מוסדות החינוך יכולים לתרום ולעשות שירות עצום בכל הקשור לחינוך", מוסיפה עומר, "אבל לצערנו זה לא תמיד קורה, לכן אין ברירה אלא לחולל את המהפכה מהשטח".

אחת הדוגמאות למי שדווקא בוחרים להדגיש את חשיבותם של ההסכמים, הוא ראש ישיבת ההסדר הר עציון שבאלון שבות, הרב יעקב מדן. "כשאני בוחן טווח זמן של דור, יש שינוי חיובי לטובת ההסכמים", הוא מציין. "אני אישית מעודד את תלמידי, שמכבדים אותי לערוך את נישואיהם - לחתום על הסכם קדם נישואין וכך עשיתי גם עם ילדי. הסכם קדם הנישואין עליו חתמו, ניתן בפומבי עם נתינת שטר הכתובה לכלה תחת החופה". באשר להתנגדויות הקיימות להסכמים, הרב מדן מציין כי "ההתנגדויות הידועות לי היו להסכמים, שלא היה מבורר בהם די צורכם, שהם אינם מהווים כפייה על הבעל לכתוב גט בעל כורחו. ההסכמים שופרו בהתייעצות עם אנשי הלכה גדולים, ואני משתמש בהסכמים שלעיצובם הסופי היה אחראי בעיקר הרב אלישיב קנוהל ז"ל מכפר עציון, שהיו מקובלים על רבני צהר. מדובר בהסכמים טובים, שלמיעוט הבנתי בהלכה, עונים היטב על צורכי ההלכה וגם מבטיחים במידה רבה פרידה מכובדת בין בני זוג שנישואיהם לא עלו יפה, לצערנו. בדורנו אני ממליץ מאוד על הסכם זה, כדי להינצל גם ממראית עין של נישואין המאיימים חלילה על בני הזוג בכניסה שלא מרצונם, למערכת הכופה עליהם המשך נישואין, גם בנישואין שלצערנו לא עלו יפה", הוא מדגיש.

"אישה צעירה כלואה בנישואים - זה לא הלכתי ולא יהודי"

"בחברה החרדית, החתימה על הסכמי קדם נישואין והסכמי ממון בנישואין שניים היא דבר נפוץ מאד", מפתיעה בדבריה פייני סוקניק, מייסדת ארגון "באשר תלכי" לליווי ותמיכה בנשים במצבי פרידה וגירושין ומנהלת שותפה ביוזמת "קיום אדומים" למניעת אלימות בזוגיות. "זה טבעי, כי אנשים מגיעים לנישואין השניים עם כסף, רכוש, דירה וילדים מצד אחד, או מוכים כלכלית מהגירושין מצד שני, אז מבחינתם זה הביטוח שלהם, ואפילו הרבנים מעודדים זאת", היא מוסיפה. "ההסכם לכבוד הדדי הוא הנחשב ביותר, אחרים מעדיפים הסכמי ממון, שאינם פותרים ממש את בעיית הסרבנות, אבל בכוחם לנטרל את הסכסוך הרכושי, עובדה הגורמת לבני הזוג להימנע מלכתחילה מיצירת בעיות".

אולם, בכל הנוגע לנישואין ראשונים המצב בחברה החרדית אחר לגמרי, והחתימה על ההסכמים אינה מקובלת או נפוצה.

"כמי שמלווה נשים רבות אשר נמצאות בהליכי גירושין, אני נתקלת בהרבה סיפורים של סרבנות גט", סוקניק משתפת. "בציבור החרדי נהוג שההורים נותנים כסף לבני הזוג לרכישת דירה ראשונה ותחילת חייהם המשותפים. לא אחת קורה, שיש זוגות שמגלים מהר מאד לאחר החתונה שהם לא מתאימים זה לזו, לעיתים אחרי חודש אחד בלבד. אולם, בגלל שמעורבים עניינים כספיים בין המשפחות, הליך הגירושין נמשך שנתיים-שלוש, הרבה מעבר לזמן שהם חיו ביחד, ולעיתים יש סחיטה של צד אחד את השני סביב כך".

סוקניק בעצמה חוותה תהליך גירושין אשר נמשך למעלה מ-3 שנים. "לא הייתי מסורבת גט, אבל בהחלט נדרשו ממני ויתורים במהלך התהליך. בשלב כלשהו לקראת הסוף, הייתי בפגישה אצל אב בית הדין אשר דן בתיק שלי, ששאל אותי 'כמה תשלמי בשביל שהוא יעזוב אותך?'. עניתי לו, שכאמא ל-3 ילדים קטנים ללא מזונות מסודרים עדיין, עם כל הכבוד לרב, אני לא חייבת לאף אחד שום דבר. שילמתי מה שנדרש ממני על פי החוק, שחררו אותי! לא רוצה להיות סביב זה יותר, זה גהינום. ואז לראשונה שמעתי על הסכם טרום נישואים. 'כשתתחתי פעם שניה', הוא אמר לי, 'כדאי לך לחתום על הסכם'. תפסתי את הראש וחשבתי לעצמי - אם זה בסדר וחשוב ולחתום בנישואים שניים, למה לא בראשונים? אם זה יכול למנוע כל כך הרבה סבל לנשים וילידים שלהן, אם אפשר למנוע עוד כלי מלחמה, איך לא עושים את זה מראש, ודאי כאשר כולם מודעים לכך שסרבנות גט היא תופעה כל כך קשה".

כחלק מפעילות ארגון "באשר תלכי" נערכות סדנאות על הסכמי קדם נשואים וניתנת המלצה באופן גורף לחתום עליהם. "אנחנו נותנות את כל המידע, כך שאולי גם הילדים של אותן נשים יחתמו, למרות שזה לא מקובל בחברה החרדית", מסבירה סוקניק.

סוקניק מוסיפה, כי דווקא בחברה החרדית חתימה על הסכמי קדם נישואין אמורה להיות טבעית יותר, שכן ההסתכלות על הקשר אינה רומנטית, וישנו רצון למנוע טעויות מלכתחילה. "יש תקדים לזה", היא אומרת. "ישנה אגודת 'דור ישרים', שמבצעת בדיקות גנטיות לבחורי הישיבות ותלמידות הסמינרים. כמעט כל הציבור הליטאי עושה את הבדיקות, ויש במוסדות ימים מרוכזים לבדיקות איתור גנטי. כאשר זוג נמצא בתהליך שידוך, פונים לאגודה ובדקים - אם אכן שניהם נשאים למחלה מסוימת, מידעים אותם ושדוכים רבים נופלים בשל כך". סוקניק מסבירה, כי זוהי דוגמה למניעה מראש של קושי לפני הנישואין, ואין שום סיבה שלא לנהוג באופן דומה גם בכל הקשור להסכמי קדם נישואין. "גם לדור ישרים הייתה בתחילת הדרך התנגדות, אבל היום התמונה שונה לגמרי. בחברות שמרניות שניוניים מתרחשים לאט, כי קשה לעשות ולהזיז, לכן צריך שרבנים וראשי קהילות יקשיבו לשטח, לסבל של הנשים אבל בעיקר הילדים. אחוז הגירושין בחברה החרדית עולה - זה תהליך קשה ואף אחד לא התחנך כדי להתגרש. הרבנים וראשי הקהילות רואים את ההשלכות ואם אפשר להקל ולמנוע שימוש בכלים הלכתיים לסחיטה ולקצר את הזמן בו מנהיגי הקהילה, בעיניי זו חובה של מנהיגי הקהילה".

צעירה כלואה בנישואים, זה לא הלכתי ולא יהודי".

"במבחן התוצאה - ההסכם עובד"

כמי שפוגש לא מעט זוגות הנמצאים בתהליך גירושין, פרופ' דב פרימר, שותף בכיר במשרד עורכי הדין פרימר גרמן ושות' וי"ר משותף של ועדת דיני משפחה בלשכת עורכי הדין בירושלים, אומר שעצם קיומו עוזר להם ללא ספק לשמור על הגירושין מכובדים. "במבחן התוצאה ההסכם עובד במקרים בהם הוא קיים", הוא מציין.

פרופ' פרימר שמתמחה בדיני משפחה, שימש במשך 27 שנים כמרצה בתחום באוניברסיטה העברית, והיה בין מנסחי 'הסכם

מאהבה', עליו הוא מחתים כיום את לקוחותיו. "כשלקוחות מגיעים אלי לחתום על הסכם ממון, אני מציע להם גם לחתום על הסכם למניעת סרבנות גט - 'הסכם מאהבה'", הוא מסביר. "אני מסביר מה הוא בדיוק כולל, כיצד זה עובד ומשאר זאת בידי הזוג להחליט אם לחתום עליו, ואחוז ניכר אכן מעוניינים בכך". פרופ' פרימר מוסיף ומציין, כי החתימה על 'הסכם מאהבה' נעשית כנספח להסכם הממון עליו חותמים ממילא בני הזוג. "בשלב הבא בית המשפט למעשה מאשר את ההסכם כולו יחד - הסכם הממון על כל נספחיו, לרבות 'הסכם מאהבה'. בתחילת הדרך השופטים שאלו פרטים על ההסכם, מה הוא כולל, והיו מוודאים עם בני הזוג שהם אכן מבינים מה כתוב בו ומה המשמעות. היום השופטים כבר מכירים אותי ואת ההסכם כנספח, והכל הולך חלק", הוא אומר.

עוד מדגיש פרופ' פרימר כי 'הסכם מאהבה' אושר על ידי ועדת דיני משפחה של לשכת עורכי הדין כמקובל עליה, "כך שההסכם אושר הלכתית על ידי צהר ומשפטית על ידי לשכת עורכי הדין, וזה הישג עצום. אנחנו מקווים שאישור כפול זה יתרום לקבלתו של ההסכם על ידי הציבור הרחב".

באשר להיבט ההלכתי, פרופ' פרימר אינו מקל ראש בקושי ההלכתי הקיים סביב ההסכמים מבחינת חלק מהדיינים והרבנים. "אין להתעלם מכך, שכן אנחנו רגישים מאד לפן ההלכתי", הוא אומר, "אבל מהשיחות שלי עם דיינים, יש אחוז ניכר מהם שעיקר ההתנגדות אינו נובעת מהצד ההלכתי, אלא משיקולי מדיניות, סמכויות ושיקולים אחרים. הרב דוד לאו לדוגמה, היה בין אלה שהתנגדו לכניסתם של 'הסכמי מאהבה', אבל במהדורה האחרונה של ספרו 'משכיל לדוד' יש תשובה על הסכמי טרום נישואין, ושם הוא פוסק שזה בסדר. מכך ניתן ללמוד, שהשיקול אינו הלכתי נטו, הגם שהוא קיים, אלא ישנם הרבה שיקולים לבר-הלכתיים. לאור כך, ככל שההסכמים יהפכו מקובלים יותר חברתית, תעלה הפתיחות לקבלתם מבחינת המערכת הרבנית".

הרב סתיו: "האתגר האמיתי שלנו הוא המודעות הציבורית של הנערים והנערות, שצריכים להבין שצריך למנוע בעיה מיותרת. נדרשת הפנמת ההבנה, שדווקא בגלל שאנחנו אוהבים את המוסד המשפחתי, אנחנו יודעים שצריך להכין גם את הכלים להתמודדות בשעת מצוקה"

"כאשר הרב יהודה עמיטל פעל לקידום הסכמי קדם נישואים בארץ, הוא פנה אלי שאצטרף לקידום הנושא. היה רצון שהרבנות תיקח על עצמה לנסח ולקדם הסכם קדם נישואים, כמו בארה"ב. הרב בקשי זצ"ל, שהיה הראשון לציון והרב הראשי לישראל באותן השנים, מאד תמך ברעיון וברך על היוזמה. אולם, לצערי, המהלך לא הבשיל, מכיוון שהייתה באותה תקופה שנת שמיטה, ולא הייתה לו היכולת לקחת על עצמו פרויקט כל כך רחב. לאחר מכן, לצערי, הוא סיים את כהונתו והרבנות הראשית לא נתנה את הסכמתה לקידום העניין".

פייני סוקניק: "הרבנים וראשי הקהילות רואים את ההשלכות ואם אפשר להקל ולמנוע שימוש בכלים הלכתיים לסחיטה ולקצר את הזמן בו ההליך נמשך, בעיניי זו חובה של מנהיגי הקהילה"

אם נחזור אל מבחן השטח, פרופ' פרימר מציין, שהוא בקשר מתמשך עם 'הסתדרות הרבנים דאמריקה', על מנת לעקוב אחר הנתונים וההתפתחויות סביב ההסכם המונהג על ידם, שבנוי על מנגנון הלכתי דומה לזה של 'הסכם מאהבה'. "על פי הדיווחים שאני מקבל, עד עצם היום הזה, יש 100% הצלחה להסכם שלהם", מציין פרופ' פרימר, "היו שני מקרים שניסו לתקוף את ההסכם, אך גם בהם בית המשפט בארה"ב הכיר בכל זאת בתוקפם של ההסכמים. אין זוג שחתם על הסכם קדם הנישואין שלהם והגיע בסופו של דבר למצב של סרבנות גט, וזה מדבר בעד עצמו", פרימר מסכם.

סרבנות גט כאלומות דתית והסכמי קדם נישואין כמנגנון דתי למניעתה

כפי ששימוש בכוח פיזי או הגבלת משאבים כלכליים בין בני זוג הם אלימות, כך גם השימוש בסרבנות גט הוא אלימות לכל דבר ועניין. הסכמי קדם הנישואין הם הכוח שלנו למנוע אותה

תהילה גאדו

ובתחושת המסוגלות העצמית. מסיבה זו, השימוש באלומות דתית, ובכלל זה בסרבנות גט, בחברה החרדית והדתית, הינו בעל השפעה וחומרה גדולות יותר מאשר בחברה החילונית ועל כן משמש כלי יעיל יותר לשליטה על הקורבן והתעמרות בו.

באופן דומה למאבק החברתי שאנו מנהלים כנגד אלימות פיזית, גם בנוגע להתמודדות עם אלימות דתית בווריאציה של סרבנות גט, למאבק זה ישנה חשיבות גדולה ומכרעת. בהקשר חברתי רחב, ניתן להתמודד עם אלימות זו בכמה דרכים. ראשית, יש להעלות את המודעות לתופעה והשלכותיה. לשם כך, יש לקרוא לתינוק בשמו ולאמץ את ההמשגה 'אלימות דתית' בשיח הציבורי בכלל, ובהקשר של סרבנות גט בפרט, על מנת להשיג הכרה פורמלית בסוג זה של אלימות. במקביל, יש להעלות את המודעות לסרבנות גט והשלכותיה, ולהתייחס אליה כפרקטיקה של אלימות דתית, גם בשיח הציבורי. מודעות זו תוביל לתוכניות חינוך והסברה, ובהן גם עידוד אקטיבי לשימוש במנגנון המניעה של הסכמי קדם-נישואין בקרב הציבור, מתוך ההבנה שזוהי בעיה הניצבת לפתחי כולנו.

תהילה גאדו חוקרת את השתנותה של הקהילה החרדית כדוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית. עבודת הדוקטורט שלה עוסקת באלומות דתית בזוגיות

אלימות בתוך המשפחה היא תופעה ששומעים עליה לא מעט בתקשורת, שלצערנו, במקרים רבים מסתיימת אף ברצח. אם היינו עושים בדיקה קצרה ברחוב הישראלי, ומציעים לנשים וגברים לחתום על מסמך שבכוחו לעצור את אותה אלימות, ספק אם מישהו מהם היה מתנגד. אולם, בו בזמן, אם היינו שואלים את אותם אנשים, אם היו מסכימים לחתום על הסכם קדם נישואין למניעת סרבנות גט, הסיכויים הגבוהים הם, שרבים מהם היו נרתעים ולא מסכימים. זאת מתוך חוסר הבנה כי בסופו של יום, סרבנות גט היא אלימות לכל דבר ועניין, הנכנסת תחת קטגוריית האלימות הדתית. היא ידו הארוכה של בן זוג אלים, שמבקשת לכלוא את השני ולשלוט בו באמצעי כוח, בניגוד לרצונו.

אלימות, באשר היא, הינה הפעלת כוח לשם השגת שליטה. חלוקה טיפולוגית מציגה את פניה הרבים של אלימות בזוגיות, כאשר הערך שנפגע או הערך בו משתמש הפוגע כדי לפגוע הוא זה שמגדיר את סוג האלימות. כך, כאשר נעשה שימוש בפרקטיקה דתית, טקסטים דתיים או אמונה דתית, לשם הפעלת כוח ושליטה, או שהפוגע פגע בערכיו הדתיים של הנפגע, אזי זו תוגדר כ'אלימות דתית'. אם כן, אלימות דתית היא שימוש בדת כ'כלי' להפעלת כוח ושליטה, והיא פוגעת בערכיו הדתיים של הנפגע. יש המכילים את האלימות הדתית בקטגוריית האלימות הנפשית-פסיכולוגית, אך נכון יותר להגדירה כקטגוריית אלימות נבדלת מהותית.

האלימות הדתית יכולה לבוא לידי ביטוי בהופעות שונות. היא יכולה להתבטא כשימוש לרעה בטיעונים דתיים, בכתבי-הקודש, בהלכה ובחוק-הדת, פרשנותם לרעה ואף עיוותם; החמרה במצוות כדרך להתעללות; וניסיון להתאים את הקורבן לצרכים האישיים באצטלת שמרנות דתית. ברובד האישי-אמוני תבטא האלימות הדתית בהתייחסות אל הנפגע כחוטא, טמא או מרוחק מהקדושה; פיתוח רגשי אשמה אצל הקורבן בשם הדת; הקטנת ערכו הרוחני, ובוז לעשייתו הדתית. וברובד הפרקטי, אלימות זו עשויה להתבטא בהגבלת עשייתו הדתית-רוחנית של הקורבן, ואף בגרימה לעבירות ואיסורים.

אלימות דתית יכולה להתקיים גם ברובד הקהילתי, זו עשויה לבוא לידי ביטוי בבידוד והרחקה של הנפגע מאירועים דתיים או משירותי דת; באילוץ להשתתף בקהילה דתית או אמונה דתית שונה, וכן עשויה לבוא לידי ביטוי בשימוש לרעה בכוחם של אנשי הדת, של הממסד הדתי ובכוחה של הקהילה.

בעולם היהודי, פירוק חבילת הנישואין נעשה במסגרת דתית, על ידי מתן גט. סרבנות גט ניתן להגדיר, כאמור, כאלימות דתית, כאשר היא מכוונת לפגוע בצד שמבקש לפרק את החבילה. על כן, סרבנות הגט היא בעצם שימוש לרעה במנגנון ההלכתי של הגט ככלי להפעלת כוח ושליטה.

עליונות של אחד הצדדים במערכת יחסים בינאישית עשויה לתת בידו כוח, בו הוא יכול להשתמש לרעה כנגד הצד השני. במקרה של אלימות פיזית, הצד האלים עושה שימוש ביתרון הפיזי שיש לו על הצד

השני, המתקשה להתגונן. במקרה של מתן גט, לגבר ישנה עליונות, שכן הוא זה שנותן את הגט והאישה נתונה לרצונו לתת לה את הגט. מצב זה נותן כוח בידי גברים בעלי נטייה לשתלטנות או כוחנות - לעשות שימוש לרעה במנגנון ההלכתי של מתן הגט כנגד האישה. קיימות אמנם גם נשים סרבניות גט, המעגנות את הגברים שלהן, על ידי סירוב לקבלת גט. אך בשל עמדתו של הגבר, כמי שבידו ההחלטה אם לתת גט או לא, התופעה הנפוצה יותר היא של גברים סרבני גט, המעגנים את נשותיהם.

אלימות היא בעיה קשה, עמה ישנן טכניקות התמודדות שונות. לכל סוג של אלימות ישנה הטכניקה המתאימה להתמודד איתה. למשל, כנגד אלימות כלכלית ישנן מנגנונים כלכליים, שאמורים לאפשר הגנה כלכלית וחופש כלכלי לשני בני הזוג, על מנת למנוע תלות של אחד הצדדים בשני. כך גם כנגד אלימות דתית ישנן טכניקות, שעושות שימוש בדת ובמנגנונים הלכתיים, בכדי להתמודד איתה ואף למנוע היבטים שונים שלה. בהקשר של אלימות דתית, כאשר האלימות עושה שימוש במנגנון ההלכתי ואף בממסד הדתי - בית הדין הרבני, ניתן להתמודד עמה במנגנון הלכתי מניעתי - הסכמי קדם נישואין. מנגנון זה יהיה יעיל במניעת סרבנות גט היות ועל פי ההסכם, כאשר בני הזוג פרודים ועשו כבר ניסיונות לשיקום הקשר שלא צלחו, בן הזוג שיעכב מכאן והלאה את הגירושין, ישלם לבן הזוג שמבקש להתגרש מזונות מוגדלים כל חודש, כך שסרבנות הגט והסחטנות הנלווית אליה הופכות להיות לא משתלמות.

חשוב לציין, כי אלימות דתית לגווניה נתפסת אצל האדם המאמין ככואבת במיוחד. בכדי לסבר את האוזן, אדגים מתחום האלימות הכלכלית. בחברות בהן צבירת הון נתפסת כערך מרכזי - אלימות כלכלית והגבלת משאבים כלכליים תהיה כואבת, אף יותר מאלימות מסוג אחר. כך גם בחברות דתיות בהן הדת נתפסת כערך מרכזי, השימוש בדת ככלי להפעלת אלימות יהיה כואב, אף יותר מאלימות אחרת. אלימות דתית עשויה להשפיע באופן שלילי על הערך הדתי של האדם בעיני עצמו וזו עלולה לפגוע פגיעה כללית בערכו העצמי

בחודה והוקרה רבה

**חוה ופרופסור דוד גליקסברג
הלין ורובי רוטנברג
קרן דייד ברך
קרן אביב
הפדרציה היהודית של שיקגו
הפדרציה היהודית של מיאמי
מיכה פילנתרופיות - אן וג'רמי
פאווה, נאמנים**

**על תרומתכם ושותפותכם
למיגור חופעת העגיונות
וסרבנות הגט והעלאת
המודעות לחתימה
על הסכמי קדם נישואין
בחברה הישראלית**

הסכמי קדם נישואין למניעת סרבנות גט בראי דייני בית הדין ורבני המזרח

אל מול נחרצותם של הדיינים והיקף האמצעים חסר התקדים שהעניקו להם ההלכה והחוק כנגד סרבני הגט, מהו היחס הראוי להסכמי קדם נישואין?

הדיין הרב איתן זן בר

שמו נמצא לגישה זו חיזוק בשיטת הרמב"ם בה יש כפיה על גט, בכל מקרה שאשה טוענת כי בעלה מאוס עליה.

בין לחץ לגיטימי לגט מעושה

כאשר בית הדין מוצא, כי יש עילה הלכתית לגירושין, ניתנת החלטה הממליצה על גט. בשלב זה אין כופים את הגט, אלא מפעילים לחץ עקיף על הבעל. משך השנים התפתחה פרקטיקה הלכתית המאלצת את הבעל הסרבן לתת גט באמצעות לחץ עקיף, המכונה הרחקות דרבינו תם. ההיגיון שעומד בבסיס ההרחקות הוא, שאין אנו כופים על הבעל את מתן הגט, אלא מתרחקים ממנו ומותירים אותו בודד וערירי. לפי שיטה זו, שלילת רישיון נהיגה, דרכון או הטבות סוציאליות מהבעל, אינן מוגדרות כפיה, אלא הרחקה ושלילת זכויות. אולם בקצה הפירמידה, נמצאים כמה עשרות מקרים, בהם כלו כל הקיצין והגט אינו ניתן. מקרים אלו מצריכים את השימוש במאסר, דבר שאורך זמן, דיונים וכתובת פסקי דין ארוכים.

כדי לקצר הליכים אלו, עלה בדעת כמה מבתי הדין של המערב (צפון אפריקה), ליצור הסכמי קדם נישואין ובו היו הבעלים מתחייבים לתת גט שעה שדייני בית הדין ימליצו על כך, וככל שלא יעשו כן, הבעל מתחייב לפרנס את אשתו בסכומים הגונים. הדרך היחידה לחמוק מתשלומים אלו היא מתן גט, שכן אישה גרושה אינה זכאית למוזנות אישה (אלא למוזנות בגין ילדיה הקטינים בלבד).

בבסיס השיטה עומדת מחלוקת בין שתי גישות המובאות בבית יוסף וברמ"א (בסימן קלד), באשר לאדם המקבל על עצמו קנס ככל שלא ייתן את הגט לאשתו כאשר תבקש זאת ממנו. לדעה אחת - הגט כשר, שכן ניתן ברצון. לדעה הנוגדת - מדובר בגט בכפיה, הנקרא גט מעושה והוא פסול. כיוון שמדובר במחלוקת שלא הוכרעה, קשה להסתמך על הגישה המתירה.

הסכם קדם הנישואין שאשררו חכמי מרוקו

במשך השנים התפתחה פרקטיקה, בה הבעל מתחייב לתת את הגט אחרי הליך בוררות הוגן, וככל שאינו עושה כן, הוא מחייב עצמו בתשלומי מוזנות אישה משמעותיים, המאלצים אותו לתת גט או להתרושש. חכמי מרוקו עשו בהסכם קדם נישואין כזה שימוש, ואף ככל הנראה אשררו אותו במועצת

"הבטתי שטוף זיעה בעמיתי ולא את הציפה אותי. הבעל ישב לפנינו מושפל ראש זה שעה ארוכה, ולא השתכנע - לא מדברי הגערה והנזיפה שלי ואף לא מדברי הכיבושין של עמיתי. הבנו באותה שעה, כי אין ראוי לבעל זה אלא בית האסורים, וכי ישיבתו בכלא היא הפתרון היחיד, שיגאל את אשתו ואותו מהנישואים המייסרים שהם חוו מזה תקופה ארוכה. לימים, התבדנו - גם בכלא הוא עמד חודשים ארוכים בסירובו העיקש והתכחש לרצון אשתו להתגרש. האישה שוחררה לבסוף מכבלי הנישואין בנסיבות שאינן צפויות ומטלטלות".

סוגיית סרבני וסרבניות הגט אינה שכיחה, אך די במספר מקרים מצומצם להטרדת שלוות הנפש. דייני בית הדין עושים ככל שביכולתם ההלכתית, כדי להתיר נשים וגברים אלו מכבלי עגינותם. הספקטרום של הסרבנות מגוון למדי, ובהתאם, גם הכלים שעומדים לדייני בית הדין. במאמר זה נתמקד בסרבנות הנפוצה, והיא סרבנות הבעל.

עמדה נחרצת כנגד שימוש בגט כקלף מיקוח

המושכל הראשון תלוי בעמדה הנחרצת של דייני בית הדין, שלא לאפשר לבני זוג את השימוש בגט כקלף מיקוח כלכלי. ככל שעמדת הדיינים נחרצת ומוסרת מעל השולחן, כך יש לכך אפקט משמעותי על חלק ניכר מהנוטים לסרבנות, המוצאים כי הקרקע המשפטית נשמטה מתחת לרגליהם ופונים לאפיקים ענייניים. במקרים מורכבים יותר, דייני בית הדין הרבני משתמשים בקשת של אמצעים שהעניקו להם ההלכה והחוק, ומדובר בהיקף חסר תקדים במשפט הישראלי ואולי אף הבינלאומי.

נציין בתמציתיות את האמצעים ההלכתיים כנגד סרבני גט. בתלמוד בבלי (מסכת קידושין דף נ', וכן משנה מסכת ערכין (ה, ו)), מודגשת הדואליות שבמתן גט. מחד אמורים הגירושין להיות בהסכמתו המלאה של הבעל, ומאידך ניתן לכפות עליו בתנאים הלכתיים ראויים את מתן הגט. כאשר לדעת הרמב"ם הדבר נובע מההנחה היסודית, כי כל אדם מישראל רוצה להיות אדם מוסרי, ירא שמיים ושומע בקול חכמים, אלא שיצרו מונע זאת ממנו. הכפייה מייצרת את תהליך הוצאתו לאור של הרצון הקמאי להיות טוב וישר ולקיים את הוראות בית הדין לתת גט פיטורין לאשתו. אדרבא, הסרבנות גופא היא האונס החיצוני, שכן כתב הרמב"ם בהלכות גירושין פרק ב' הלכה כ': "אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר 'רוצה אני', כבר גרש לרצונו".

ייתכן, שהנחה זאת תדרוש מאיתנו עיון מחודש, שעה שרוב מניין העם אינו בהכרח שומר תורה ומצוות, אף על פי שניתן לומר, שבכל נשמה יהודית שוכן גרעין של קדושה, ששוואף אל מקורו והוא מעוניין בשמירת תורה ומצוות. מאידך, ייתכן, שכל בר דעת מבין את המשמעות של סרבנות גט, שעה שאשתו יושבת הרחק ממנו והנישואין הם על הנייר בלבד, אפשר שכפיה בקשת רחבה יותר של מקרים תהיה מוצדקת,

חכמים, שהתכנסה לצורך כך. המועצה אשררה חיתום הבעל על הסכם קדם נישואין שכזה, שיתר הליכים רבים בבית הדין, ויתירה מכך, ימנע עיגון מנשים רבות.

החלוקה שעשו רוב הפוסקים בין שתי השיטות, היא בין מקרה שמקובל על הבעל מתן הגט לבין שחוזר בו מנתינתו, ומשכך האופציה למימוש ההסכם במקרי סרבנות גט מצטמצמת לחלוטין.

אך הרב משאש בספרו תבואות שמש (סימן ס"ו), מכריע בין השיטות ומקבל את השיטה, שאין חשש גט מעושה בגט שאדם יצר אילוץ עצמי לנתינתו בהסכם קדם נישואין. הנימוק שהוא נותן לצעדו, שאינו שגרתי בהיותו מכריע באופן מובהק בעד שיטה שנאמרה על ידי פוסקים שאינם בשורה הראשונה וכנגד פוסקים שמקובל לפסוק כמותם, הוא הצורך בכלי אפקטיבי כדי למנוע עיגון, ובלשונו: "נמצא חומר, קולו, דעל ידי שאנו מחמירים ואומרים שזהו גט מעושה, אנו גורמים לכמה נשים שישארו עגונות".

ביני לבין עצמי, אני תוהה, האם הרב משאש היה מכריע כך גם במצב הנוכחי, שעה שבתי הדין פוסקים תדיר לבעל סרבן גט, שישלם מוזנות לאשה המסורבת, כיוון שמנע ממנה את האפשרות להינשא לאדם אחר שיכלכל אותה, ומשום כך עליו לפצותה.

משיחה עם כמה מדייני בית הדין הרבני הגדול לערעורים עולה, כי עד היום לא בא לפתחם תיק שיש להכריע בתוקפו של הסכמים קדם נישואין באשר לתשלום קנס על בעל המסרב לתת גט, והדבר מעיד שאין חיתום הסכמים חזון נפרץ. הרב יהודה רוזאניס בספרו "משנה למלך" כתב, שלדעת הרב שלמה בן צמח דוראן (מחבר הספר תשב"ץ) מחלוקת זו שרירה כל עוד הוזכר הגט כגורם לקנס, אך אם מוזכר קנס ללא קשר לגט, הרי שאין כאן כפיה ישירה על גט, ולכל הדעות גט שהושג בהסכם שכזה הינו כשר. דעת הרב רוזאניס גופא היא, שגם באופן זה יש לחשוש שהגט מעושה ואינו כשר. פוסקים רבים תמכו בגישת התשב"ץ ואף מלשון הרמ"א באבן העזר (סימן קנד סעיף כא), יש אישוש שמסכים לדעה זו.

לסיכום

הסכם קדם נישואין שאינו מזכיר קנסות כדי לגרום להשגת גט, אלא פיצוי נאות לאשה מדין מוזנות אישה (או לאיש בעילות אחרות) כל עוד היא נשואה לו ומעוכבת מחמתו להשתחרר ולהתחיל בחיים חדשים, הרי הוא לדעת פוסקים רבים הסכם ראוי ונכון, ובפרט כשהוא בא להציל נשים מעגונותן. יש להעיר, כי על פי סמכויות החוקיות של בית הדין הרבני, ישנם כלים חסרי תקדים לאלץ את הבעל לתת גט כשהוא מחויב לכך על פי ההלכה. לעיתים, ההליך מהיר ומייצר את הצורך להיעזר בהסכם קדם הנישואין, ולעיתים, הוא כרוך בהשתתות של שנה וחצי, במקרים שהחייב ההלכתי למתן גט איננו מובהק. מקרים אלו יבחנו על ידי דייני בית הדין במגוון פרמטרים הלכתיים: הנוסח המדויק של הסכם קדם הנישואין, דעות הפוסקים בסוגיה שמקצתן הוצגו לעיל, טיעוני הצדדים וכן שיקולי מדיניות במתן משקל לעידוד שלום בית והעצמת ערכי המשפחה - ובלשון חז"ל: "שלא תהא בעיניו קלה להוציאה", מול ההכרה באוטונומיה של בנות ישראל לבחור את דרכן, ובלשון הרמב"ם "לפי שאינה כשבויה להיות לשנוא לה".

הרב איתן זן בר הוא דייני בית הדין האזורי טבריה צפת

שטר ביטחון למניעת עגינות

בין אתגרים הלכתיים לצורך להעניק מזור וכתרון הלכתי לנשים, שבעליהן נפגעו ואינם יכולים להעניק להן גט

הרב יוני רוזנצוויג

מובאת מפי השמועה.

על פי כל הנ"ל, נראה שאכן יש מקום להתיר לבעל לחתום על הרשאה לגט, ושהרשאה זו יכולה לפעול את פעולתה, כיוון שהוא מקום עיגון ושעת הדחק. אכן, למרות כל הנ"ל, יש להניח שיימצאו מפקקים בשטר זה, ולהם אני משיב בכמה הערות כלליות.

לא גירושין אלא "תעודת ביטוח" מתוך אהבה

לעניות דעתי, ההרשאה הינה הפיתרון הטוב ביותר למצבים מעין אלו. הרי אין כאן גט על תנאי, אלא הרשאה לגט בלבד, ובכך אין את ה"טעם לפגם", המורגש בנתינת גט של ממש (גם כשהוא על תנאי). הזוג אינו מתגרש, אלא מסדר מעין "תעודת ביטוח", תוך כדי שמירה על קדושת הנישואין והקשר שביניהם.

נוסף על כך, הרי מאורע זה אינו דומה לסרבני גט שאינם מעוניינים כלל בפירוק הקשר; כאן, יש להניח שהאהבה בין הבעל והאישה בעיצומה, אלא שנסכיבות טראגיות וכואבות הביאו אותנו למצב קשה ומורכב זה. דווקא מתוך האהבה והרצון להיטיב האחד עם השנייה, יש להניח שיש רצון מתמשך של הבעל לגרש את אשתו ולתת לה להמשיך בחייה, במצב שבו הוא כבר אינו יכול להיות חלק מחיים אלו. ואין צריך לומר, שבני אברהם יצחק ויעקב, רחמנים בני רחמנים הם, וממידות היושר והמוסר לנסות עד כמה שאפשר לאפשר פיתרון למצב טראגי ומצער מסוג זה.

באחרונה, אעיר שגם אם למאן דהוא יש פקפוק על שטר ביטחון זה, מכל מקום אין כל פגם בתמיכה בו, שהרי בכל מקרה בית הדין צריך לסדר את הגט, ולא נתנו כאן תורת כל אחד ואחד בידו. במידה ורחמנא ליצלן, יהיה צורך בכך, תגיע האישה בפני בית הדין, והוא כבר יחליט אם ניתן לסמוך על שטר הביטחון. ומזכיר אני את שכתב הגרי"א הנקין בתשובות איבא (חלק ב', עמוד קמ"א): "כבר אמרתי בכנופיא של ועד הרבנים, וחזרתי על זה כמה פעמים לפני יחידים, שאנחנו מסדרי המינויים לחיילים, הן אלה שנעשים בפני סופר ועדים ומתייחדים אחר כך, והן אלה שעושים שלא בפני הסופר ועדים, אפילו אין מתייחדים אחר כך, איננו פוסקים בזה היתרים אם חס ושלום יבוא זה למעשה, אלא אנחנו עושים "כל טצדקי דאפשר למיעבד", שיהא מוכן ביד האישה "כלי זיינה", שבאם חס ושלום יבוא לידי מעשה יפנו לגדולים, ובמקום שיש דעת גדולים מדורות הקודמים להתיר, מסתמא ימצאו מתירים, בשגם בכל עניין יש צירופי היתרים שונים. ואדרבה, אני אומר ששני אופני המינויים הם שלא כהלכה, שכל הלכה אצלנו היא על פי השולחן ערוך ובשולחן ערוך אוסר את נתייחד עמה אחר המינוי. וכן אוסר למנות שלא בפניהם... ומה שאנו עוסקים במינויים הנזכרים... הוא על פי המשנה דעדיית שדעת יחיד אף שאין הלכה כמותו אם יראה בית דין דבריו יסמוך עליו... וכן הוא בנידונים אלה, כשיבוא כל מעשה בפני עצמו לפני גדולי דורנו שהם בבחינת בית דין הגדול, והם יורו להיתר - הוראתם קיימת אף שהיא על דעת יחידים - ודעת יחידים להתיר יש ויש גם בנתייחדו...".

ויהי רצון שכל החותמים על שטר הביטחון יחיו בבריאות לאורך ימים ושנים, ולא יצטרכו לו כלל.

הרב יוני רוזנצוויג הוא רב קהילת נצח מנשה בבית שמש ומייסד מרכז מעגלי נפש להלכה קהילה ובריאות הנפש

בשנת תשע"ז, נתבקשתי לחוות את דעתי לעניין האפשרות לתקן חתימה על הרשאה לגט ולתיתה ביד בית דין, כדי שבמקרה שהבעל חס ושלום נפגע ואינו יכול לתת גט לאישתו, והרי הוא מוטל שנים לא הכרה והיא גלמודה ובוכיה ואינה יכולה להמשיך בחייה, יוכל בית הדין לכתוב ולתת לה גט בשמו, והיא תוכל להינשא בשנית. כתבתי אז תשובה ארוכה, שבה המקורות המלאים לדברים שיובאו להלן. בשורות הבאות ננסה לשרטט אך בקצרה, הן את האתגרים ההלכתיים לפיתרון שכזה, הן את הדרך שהצעתי על מנת לסלול מסלול שכזה והן את החשיבות החברתית-דתית שהצעה כזו.

מקלים במקום של עיגון

נתחיל בכמה נקודות הלכתיות בסיסיות, המהוות רקע להצעה זו. בשולחן ערוך (אבהע"ז, ק"כ, ה') נפסק, שמעיקר הדין ההלכה היא שאין לסמוך על כתב ידו של הבעל שמבקש לכתוב גט עבורו, וצריך לשמוע את הבקשה מפיו, ואף שיש גם דעות חולקות מכל מקום לכתחילה, אין סומכים עליהן. אף על פי כן, במקום עיגון יצאו אחרונים רבים להקל בדבר, וראשון להם הרד"ך (בית י"ט), ואף שכמה וכמה אחרונים יצאו כנגד ההיתר, מכל מקום מצאנו רבים שאף תמכו בדבריו. כך הוא בשו"ת משפטי שמואל (סימן ק"א) ובמב"ט (ב', קנ"ה), ובשו"ת שבות יעקב (א', קי"ד) כתב ש"אף דכל גדולי פוסקים... פסקו דאין לסמוך על פי כתבו ליתן גט לאישתו... מכל מקום במקום עיגון כי האי אפשר דיש להתיר". וכן, דעת מהר"ם בן חביב בספר גט פשוט (אבהע"ז, ק"כ, ה'), וכן בשו"ת צמח צדק (אבהע"ז, קמ"ו) סומך לצורך שיטת המקילים במקום עיגון. ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה קמא, א', מ"ט) היקל אף הוא באישה, שנתעגנה עשרים שנה בעבור שבעלה עזבה. וכן כתב בשו"ת עין יצחק (ב', אבהע"ז, ו') להקל במקום עיגון, ונראה משו"ת הר צבי (אבהע"ז, קס"ד) שסבר כמותו, ושוב כתב כן מפורשות בתשובה אחרת (אבהע"ז, קע"ג, אות כ"ט). אף בשו"ת מהרש"ם (ב', קמ"ו) כתב להקל בכך.

העולה מכל הדברים הללו הוא, שכתב יד הבעל יועיל לכתוב גט על פיו, כשעושה כן במעמד בית דין ומסיבה פשוטה וברורה, שבא להציל אישתו מעיגון במקרה שבו כבר לא יוכל לתת גט מעצמו. אולם, כל זה אמור כשהבעל עדיין פיקח בשעת כתיבת ומסירת הגט, אך לכאורה אין הדבר כה ברור להתיר כשהבעל איננו בדעה צלולה באותן שעות, והרי במצב שבו הבעל מוטל ללא הכרה הוא בגדר שוטה, ואם כן יש לדון מחדש אם הדבר אכן אפשרי בכגון זה.

דין שוטה כדין אדם מחוסר הכרה?

גם כאן, אפרוש בפני הקורא כמה נקודות בסיסיות בנושא זה. הרמב"ם פוסק בהלכות גירושין (ב', ט"ו) שבמידה והבעל ציווה לתת גט, ולאחר מכן נשתטה, ואז הגט ניתן - הרי הוא פסול מדרבנן. אולם, מדברי הטור (אבהע"ז, קכ"א) משמע שהגט בטל לחלוטין, גם מן התורה. רבים דנו בדברי הרמב"ם ובפסיקת השולחן ערוך, והעולה מדברים הוא, שהגט אכן פסול מדרבנן בלבד, כדי שלא נבוא לטעות שגיטו של שוטה (שציווה עליו בשעת שטותו, ולא רק שנתנו אותו אז) גם הוא מועיל.

האם חשבון זה, שעוסק בשוטה, שייך גם באדם שמחוסר

אתם לואאים - פאומחים עונים

החתימה על הסכם קדם נישואין, מלווה לעיתים בשאלות וחששות שונים. 6 מומחים בתחום, עונים על שאלות שמעלים בפניהם לא אחת זוגות ועושים קצת סדר סביב העניין

האם אפשרי שאחד מבני הזוג לא יכבד את ההסכם? עו"ד וטוענת רבנית מוריה דיין, ארגון 'יד לאישה' מבית רשת 'אור תורה סטון':

"אם אחד מבני הזוג לא מכבד את ההסכם, ניתן לפעול כפי שפועלים בכל מקרה של הפרת התחייבות חוזית. פונים לערכאת שיפוט מוסמכת, בית הדין הרבני או בית משפט לענייני משפחה באזור מגורים המשותף האחרון של הצדדים, ומבקשים לאכוף את ההסכם. אם גם לאחר קבלת פסק הדין לאכיפת ההסכם, בן הזוג עדיין לא מכבד את פסק הדין, ניתן לפנות למימוש פסק הדין בהוצאה לפועל".

האם יש טעם לעשות הסכם כזה, כאשר שני הצדדים מגיעים ללא רכוש? הרבנית עו"ד ירדנה בודנהיימר (קופ-יוסף), יועצת הלכה

"ההסכם (ללא נספחים ממוניים שמופיעים בחלק מן הגרסאות שלו, בעיקר הישנות), כלל לא עוסק בסוגית הרכוש, ולכן מצבם הרכושי של בני הזוג אינו רלוונטי להסכם ולאפקטיביות שלו. ההסכם עוסק בהתחייבות חוזית הדדית לתשלום מזונות גבוהים לבן הזוג או לבת הזוג, במקרה של פירוד מתמשך ובסירוב להעניק גט, עד שהצד המסרב יאות להתגרש. התחייבות זו שונה במהותה משאלת חלוקת הרכוש, ולפי החוק אינה דורשת אישור פורמאלי בפני הרשויות, כפי שנדרש בהסכם ממון (אם כי מומלץ ועדיף לאשר את ההסכם לפחות בפני עו"ד, בכדי למנוע טענות עתידיות). לפי האמור, גם במקרה ההפוך בו חתמו בני הזוג על הסכם ממון, יש עדיין צורך לחתום על הסכם קדם נישואין, זאת בכדי למנוע סחטנות וסחבת בנושאים נלווים אחרים להליך הגירושין. אגב, יש הטוענים שזה לא רעיון רע לחתום גם על הסכם ממון, שכן מריבות על רכוש גם גורמות סחבת ומרירות ומעכבות הגעה לגירושין בכבוד".

האם בפועל כשצריך, ההסכם באמת עוזר? האם בית הדין עצמו יכבד הסכם כזה במידת הצורך? הטוענת הרבנית ד"ר רחל לבמור:

"סגולתו של ההסכם, בכך שעצם קיומו מביא את בני הזוג להידברות ורצון להתגרש בהסכמה, ללא צורך להיגרר לסכסוך גירושין. בכל המקרים שהובאו לפנינו, בהם נראו ניצנים של סרבנות גט, הבאת ההסכם לכבוד הדדי החתום בפני הסרבן או הסרבנית לצד הסבר על משמעותו, גרמה להם להתכחץ והובילה להסכם גירושין וסידור גט בהסכמה. על פי הדיווחים הנמצאים בידינו, בית הדין הסכים לסדר גט מיידית גם במקרים שנודע לו, שההסכמה לגט מתבססת על ההסכם. ללא קשר להסכם לכבוד הדדי, היו מקרים בודדים של הסכמי גירושין/ממון, שבהם הוכנס סעיף של קנס שיושג על סרבן הגט. סעיפים אלו נוסחו באופן לא הלכתי, ובחלקם התנה בית הדין את סידור הגט בביטול אותו סעיף".

האם ההסכם באמת שוויוני, לגברים ונשים כאחד, ולא דואג בעיקר לנשים? עו"ד תמר אודרברג:

"ההסכם שוויוני עבור בן ובת הזוג כאחד. בהליך הגט, הגבר צריך להסכים לתת לאישה את הגט, והאישה צריכה להסכים לקבלו מיד הגבר. במצב זה, בו קיים הצורך בהסכמה מאת כל אחד מהצדדים, התופעה של סרבנות גט יכולה להגיע הן מצד הגבר והן מצד האישה. אמנם, במצב של סרבנות גט מצד האישה, לגבר יכול להימצא פתרון בקבלת היתר לשאת אישה שניה. אולם, הדרך לקבלת היתר שכזה, אם בכלל, היא ארוכה. מכיוון ששני הצדדים עלולים לסבול מהתופעה של סרבנות גט, נוסח סעיף ההתחייבות בהסכם באופן זהה ושוויוני לשני הצדדים, וזאת על מנת למנוע את תופעת הסרבנות מהם עלול, חלילה, לסבול מי מהצדדים".

מתי וכיצד חותמים על שטר ביטחון למניעת עגינות? עו"ד ניצן כספי שילוני, מיוזמות שטר הביטחון:

"שטר הביטחון הוא הרשאה מטעם הבעל למנות שליח שייתן את הגט לאשתו, במקרה שבו הבעל במצב רפואי שלא מאפשר לו לתת את הגט מרצון, לדוגמה כשהוא בתרדמת. על כן, הבעל חותם על השטר אך ורק לאחר שבני הזוג נשואים. החתימה היא בנוכחות ובחתימת שני עדים כשרים על פי ההלכה (גברים שומרי מצוות, שאינם קרובי משפחה של בני הזוג ואינם קרובי משפחה אחד של השני), ואין צורך בנוכחות עו"ד או גורם נוסף".

האם ההסכם לא מעודד גירושין כפתרון קל למצבי משבר? הרב ד"ר דוד בן זזון:

"ההסכם הוא לא פתרון למשבר בזוגיות. הסיבה לכך, שיש אנשים שדרכם המשותפת הגיעה לסופה, נובעת משלל גורמים, אבל לא בגלל הסכם כזה או אחר שחתמו עליו. ההחלטה להתגרש אמורה לקרות במצב שבו אין עוד אהבה זה לזה. ההסכם נועד לעזור לכל אחד מבני הזוג, אחרי שכבר הגיעו למקום כזה ולהקל על הסבל, שממילא נמצא שם, ולמנוע סבל מתמשך כאשר אחד מבני הזוג מנצל לרעה את המצב".

היום, תעשו משהו בלתי נשכח

פאטי.קראוס

ההסכם לכבוד הדדי המחודש

בין אם אתם מתחתנים בעוד חודש ובין אם זו אהבה בת עשרים...
חתימה על ההסכם לכבוד הדדי המחודש היא הצהרה של אהבה
 ואחריות הדדית ביניכם, ומסר חשוב לדורות הבאים.

להורדת ההסכם או לליווי חתימה: www.haheskem.org.il

ots.org.il/he

המוסף ביוזמת רשת אור תורה סטון